

Onsdagen den 30 januari

Kl. 19.30

Onsdagen den
30 januari 1974

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Meddelande ang. arbetsplenium onsdagen den 6 februari

Fru TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Arbetsplenium onsdagen den 6 februari, som enligt den preliminära planen skulle börja kl. 10.00 eller 14.00, tar sin början kl. 14.00.

§ 2 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr WIRTÉN (fp):

Fru talman! Jörn Donner har i den nyligen utgivna Sverigeboken gjort följande intressanta observation av hur han uppfattar politikernas situation i dag. "Vad de flesta politiker inte tycks förstå är att de församlingar av troende där de själva håller sina tal och diskussioner inte är representativa för hela folket. Vad folket egentligen vill, vet man mycket sällan, eftersom de flesta är passiva och endast deltar när det gäller olika former av protest mot något som redan gjorts." Han tror sig dock "bestämt veta att avståndet mellan politikerna och folkmajoriteten ökat under det senaste decenniet. Det räcker inte med att en politiker säger sig gå bland människorna på gatan och motta post från okända medborgare. Det är den passiva majoriteten som är svåråtkomlig; de verkliga gräsrötterna."

Längre fram fortsätter Donner med en tillspetsad formulering: "I riksdagshuset är dock ekot ganska avlägset från denna verklighet. Mycken lyx och bekvämlighet omger de valda 350 representanterna för det svenska folket. TV-monitorer och utmärkta badrum, mjuka mattors tystnad och utsikt genom rent glas över Sergels torg, frysande ungdomar i blåsten utanför, verkligheter som försvinner i underjordiska schakt."

Donner är ingalunda ensam om påståendet att avståndet växer mellan politiker och väljare; mellan beslutsfattare i olika organisationer och institutioner på den ena sidan och de av besluten berörda på den andra sidan; mellan oss här inne i riksdagshuset och dem där utantör.

Ingen ledamot av riksdagen kan eller vill nonchalera en sådan här iakttagelse. Det är en för demokratins framtid avgörande fråga. Vi har upplevt protester av olika slag. Protester har förekommit i åtskilliga miljöfrågor – exempelvis utbyggnad av kraftverk, det må gälla vattenkraft eller kärnkraft, flygfält i Sturup, Öresundsbron, almarna i Kungsträdgården osv. Vi möter just nu en opinionsvåg – blandad av osäkerhet och motvilja – inför riksdagens behandling av det vilande grundlagsförslaget.

Vad är det som har hänt? All makt skall ju utgå från folket, enligt grundlagsförslagets första paragraf. Är vi sämre rustade i 1970-talets

Sverige att rätt kommunicera och förstå varandras behov och önskemål? Detta trots att massmedia har i sin tjänst en alltmer avancerad kommunikationsteknik.

Svaret på frågorna låter sig naturligtvis inte fångas in så lätt. Många förklarande faktorer kan anges. Där finns urbaniseringsprocessen och den parallellt löpande centraliseringen. Beslut fattas av allt färre för allt fler i växande kollektiv. Självklart måste en liberal politik bjuda motstånd till de negativa effekterna av en sådan utveckling. Folkpartiet säger i sitt program: "Makten utgår från medborgarna. Därför är det koncentrationen av makten som kräver sin motivering – inte spridningen av den. Det är i fria medborgares engagemang som demokratin har sin styrka. Ju mer den utvecklas och fördjupas genom olika former av när demokrati, desto mer frigörs fonder av energi, vitalitet och ansvarskänsla."

Jag skall, fru talman, i fortsättningen koncentrera min framställning till enbart en, men kanske den viktigaste faktorn i den svenska demokratin, nämligen våra folkrörelser. Är det måhända så att de kristna och ideella organisationerna av olika omständigheter pressas så hårt i dag att deras verksamhet blir lidande av det? Kan det i så fall förklara en del av vår demokratis kommunikationsproblem? Det är en allvarlig fråga som tål att fundera på. Det är inte enbart ett internt problem för de olika organisationerna, frågan angår oss alla.

En kort återblick på våra folkrörelser visar klart att vår demokratis historia är dess folkrörelsers historia.

Folkrörelserna har nämligen med utlöpare i egna folkhögskolor och studieförbund utgjort en unik utbildningsinstitution för hundratusentals medlemmar.

Folkrörelserna har därigenom också blivit kanske den främsta basen för rekrytering av förtroendemän i alla tänkbara positioner.

Folkrörelserna har vidare utgjort den säkraste informationsvägen ut till människorna i samhället. Efter prövning i samtalsgrupper har så ett gräsrotsförankrat budskap kommit beslutsfattare till del.

Folkrörelserna har skapat en social och kulturell miljö som stimulerat medlemmarna och frammanat ansvar och omsorg för medmänniskor i eller utanför organisationen.

Folkrörelserna inom den fackliga sektorn, inte att förglömma, har tilltvingat sina medlemmar en bättre materiell standard, som möjliggjort betydande framsteg i vad det gäller den ekonomiska demokratin.

Folkrörelserna har slutligen, var och en trogna sin identitet, kämpat för livsåskådning och livshållning på ett sätt som gett vår demokrati mångfald och djupdimension.

Trots att en så här imponerande sammanfattning kan göras – åtskilligt mer kan för övrigt tilläggas – måste vi i dag konstatera att folkrörelserna har det kämpigt. Många organisationer har vikande medlemstal och ökande ekonomiska bekymmer. Man söker självklart förklaringar. En av dem kan vara att människor inte har samma materiella kampsituation. Levnadsstandarden har nått en nivå där en bra boende- och fritidsmiljö drar mer efter en ansträngande arbetsdag än vad föreningslivet kan göra, detta i synnerhet som massmedia av olika slag tagit över så mycket av det som tidigare kunde erbjudas genom aktivt medlemskap i en förening.

Tidningar, radio och TV ger information, vidgning av erfarenhetssfären, underhållning och minskar känslan av ensamhet och övergivenhet. Särskilt TV har egenskapen att förmedla gemenskap även om det bara är fjärrgemenskap.

Visst är massmedia omistliga inslag i det moderna samhället. Men när det är sagt, låt oss då också erkänna att massmedia, speciellt TV, blivit en besvärande konkurrent — i andra avseenden också en stimulerande utmaning till Folk rörelsesverige.

Den intressanta frågan är hur den utmaningen kommer att mötas. Att våra folkrörelser kommer att ta upp den kastade handsken och visa fighteranda, därom är jag övertygad. Helt nya perspektiv på TV kontra föreningslivet håller på att öppna sig med kabel-TV och bildtelefon. Med utveckling av mediatekniken kan tvåvägskommunikation och ett stort antal kanaler skapa en ny spännande gemenskap människor emellan. Meningarna om vart en sådan ny mediateknik kan leda är delade. Intressanta erfarenheter finns att hämta från exempelvis Holland. Det är därför viktigt att våra folkrörelser nu är aktiva och tänker framåt.

Gunnar Nelker, med förankring i nykterhetsrörelsen, har startat lovvärt och uttryckt en viktig synpunkt i detta sammanhang. Han säger: ”Ju mer man betonar att den nya mediapolitiken skall värna och förankra demokratin i det lokala föreningslivet, desto viktigare är det att upplåta utrymme åt retursändningar och att erbjuda direkt kontakt mellan olika mottagare. Returkanalerna och bildtelefonen blir angelägnare. — — — Så långt är det väl klart, att den sortens vitalisering av förbindelserna mellan individer kommer vi inte att få, om samhället för egen del tar monopol på det nya kommunikationsnätet och till sig centraliserar besluten om vad där skall kommuniceras, alltså liksom hittills självt svarar för urvalet och sändningen.”

Som sagt: här kan folkrörelserna få en ny chans. Det gäller att ta vara på den.

Men frågan har också ett kortare perspektiv. Inte minst gäller det kravet på en betydande resursförstärkning. De kristna och ideella organisationerna, idrottsrörelsen inkluderad, har fått en mycket hård ekonomisk press genom de snabbt stigande arbetsgivaravgifterna och sociala avgifterna. Det har blivit allt svårare att finna nya inkomster att betala exempelvis personalkostnaderna med. Föreningar och organisationer har tvingats allt längre ut i bingo-tombolamarknaden. Man prövar kalendrar av olika slag som inkomstgivare. Man taxerar medlemmarna till sista möjliga krona. Man anordnar marknader och basarer. Allt prövas, men likväl sliter föreningskassörer förtvivlat för att få debet och kredit att gå ihop.

Stat och kommun har insett det nödvändiga i att satsa på de ideella organisationerna och särskilt då på den barn- och ungdomsverksamhet som organisationerna bedriver. Även i årets statsverksproposition föreslås anslagshöjningar. Dessutom aviseras översyn av och nya bestämmelser för ungdomsstödet. Jag förutsätter att detta snabbt leder till rejäla förbättringar för ungdomsverksamheten.

Klart sämre ställt är det för de fria samfunden och invandrarkyrkorna. I och med att stat—kyrka-beredningens förslag lades på is kvarstår

ojämlikheten för de kyrkliga aktiviteterna. Visserligen höjs anslaget till de fria trossamfunden med 5 miljoner kronor i år, men det framstår som helt otillräckligt vid en närmare granskning. 1968 års beredning om stat och kyrka har undersökt såväl svenska kyrkans som andra trossamfunds ekonomi. Svenska kyrkan redovisar utgifter på något över 1 000 miljoner kronor, medan utgifterna för de trossamfund som innefattas i frikyrkorådets anslagsframställning ligger i storleksordningen 350 miljoner kronor. Enligt beräkningar erhåller svenska kyrkan ca 10 procent av sina utgifter i statsstöd, eller 100 miljoner kronor. Det är angeläget att de fria trossamfunden snarast kommer upp till motsvarande proportionella nivå. Folkpartiet föreslår därför i en motion en höjning med 7,5 miljoner kronor som ett första steg -- detta naturligtvis utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

Liksom tidigare år föreslår vi också nu avdragsrätt vid inkomstbeskattnings för gåvor till religiösa och ideella ändamål och befrielse för de fria samfunden från arvsskatt.

Det centrala i de här organisationerna, liksom i alla andra ideellt inriktade, är dock medlemmarnas självupppoffrande insatser för att gagna de värderingar de funnit ge livet särskilda kvaliteter. Stora personliga och ekonomiska insatser görs i övertygelsen om att idéerna och den livshållning som kännetecknar rörelsen skall bäras vidare och även prägla framtiden. Visst kan en folkrörelse stelna och tendera att mera finnas till för sin egen skull än för människors behov. Kommer inte nya friska källsprång underifrån och nödvändiggör en rörelse i människors sinnen, ja då har den organisationen liten chans att överleva.

Men det förunderliga och intressanta är att notera hur ofta nya uppgifter arbetar sig fram i en folkrörelse, hur nya mänskliga behov kan tillgodoses just inom den ideologiska ram som den rörelsen har. Detta får inte uppfattas så, att varje organisation har något evighetsvärde. De är underkastade det mänskliga livets lagar: att födas, blomma upp, vissna ner och dö. Men de funktioner de fyller i det mänskliga samhället är i allmänhet av bestående värde.

Fungerar inte informationskanalerna väl från medlemmarna till den ansvariga ledningen och omvänt, betyder det ett hot mot rörelsens vitalitet och fortbestånd. Bland det farligaste som kan hända en organisation av vilket slag den vara må är att medlemmarna tycker sig bli toppridna av en okänslig professionell ledning. Den må av medlemmarna kallas ombudsmannavälde, direktörsmaffia eller få någon annan negativ yrkesbenämning. Är det sedan så, att de olika riksledningarna konfronterats sinsemellan och fattar beslut över huvudet på medlemmarna, står krisen omedelbart för dörren.

Folkpartiets förslag och plädering om närdemokrati gäller inte bara beslut inom den offentliga sektorn och näringslivet. Samma demokratiska krav måste också ställas på de stora kristna, ideella och fackliga organisationerna. Det medges att den närdemokratiska metoden är både svår och arbetsam, men likväl är den nödvändig att tillämpa.

Så till sist, fru talman, några ord om de kristna och ideella organisationernas verksamhetsformer. Det är självfallet ting som skall diskuteras fram och beslutas i vanlig interdemokratisk ordning i varje

rörelse för sig. Och jag är fullt medveten om att den framförhållning som är nödvändig också är i full gång. 1970-talet är väl in-tecknat i många organisationers verksamhetsplaner, och där finns även utblickar mot 1980-talet.

Man kan i den här programdebatten märka en bestämd vilja att samverka med den offentliga sektorn. Där finns en uppenbar beredskap att ta ett ökat ansvar för exempelvis öppen verksamhet i ungdomsgårdar, barntimmar, uppsökande social omvårdnad, rena fritidsaktiviteter för såväl ung som gammal, studieaktiviteter osv. Jag frågar: Måste vi inte som politiker oftare ta tag i de utsträckta händerna och också från vårt håll visa villighet till en utökad samverkan? Är det inte mängder av de mänskliga behov som vi vet finns otillfredsställda i samhället, som bättre kan fyllas i samverkan med en ideell organisation än i institutionaliserad form?

Vi tror i folkpartiet att en målmedveten inriktning på ett nära och förtroendefullt samarbete mellan statsmakterna, de ideella organisationerna och de kristna samfunden är värt att pröva. Hur kan de ideella krafterna i samhället engageras i uppgiften att medverka till lösningen av de anpassningssvårigheter hos många medborgare som framstår som ett allt större problem för de socialvårdande myndigheterna? Hur kan frivilliga krafter stimuleras till sådana väsentligt ökade insatser i den förebyggande ungdomsvården att en stor del av de nu existerande ungdomsproblemen kan bemästras? Vilka sociala och ekonomiska konsekvenser skulle det medföra för samhället i stort om väsentligt större summor än för närvarande satsades på att åstadkomma och främja gemenskapsformer där personligt ansvarstagande och medmänsklig värme utgör ett dominerande inslag?

Vi är medvetna om att någon helt tillfredsställande lösning inte erbjuder sig genom att enbart satsa större ekonomiska resurser på den verksamhet som nu bedrivs av de ideella organisationerna och de fria samfunden. En anpassning av verksamheten till nya förutsättningar upplevs också inom dessa organisationer som ytterst angelägen. Men de starkt begränsade ekonomiska resurser som står till deras förfogande försvårar den nödvändiga nyorienteringen. Vi tror att det bästa sättet för statsmakterna att uttrycka sitt förtroende för de ideella organisationerna och de kristna samfunden vore att ställa betydande ekonomiska resurser till förfogande för en omfattande försöksverksamhet i syfte att finna lämpliga former för en anpassning av dessa organisationers och samfunds verksamhetsformer till de behov av solidariskt ansvarstagande i samhällsgemenskapen som nu allt starkare aktualiseras.

Vi föreslår att en arbetsgrupp med företrädare för de politiska partierna, de ideella organisationerna och de kristna samfunden tillsätts med uppgift att dra upp riktlinjerna för en sådan försöksverksamhet, följa utvecklingen av försöksverksamheten samt utvärdera dess resultat och föreslå de ytterligare åtgärder som erfarenheterna kan motivera.

Fru talman! Med en sådan här kraftigt utbyggd samverkande aktivitet mellan ideella organisationer, stat och kommun kanske Jörn Donner vid ett nytt besök i vårt riksdagshus om några år inte med samma rätt skulle kunna säga, att vi bara sitter vid Sergels torg och tittar ut genom rena glas

och ser hur frysande och vinddrivna ungdomar utan varm mänsklig gemenskap försvinner i underjordiska schakt.

I detta anförande instämde herrar Löfgren, Karl Bengtsson i Varberg, Sellgren, Jonsson i Alingsås, Jonsson i Mora och Nyquist, fröken Hörlén samt herr Carlström (samtliga fp).

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Fru talman! En längre tids erfarenhet, det må gälla vilket område som helst, ger alltid goda lärdomar åt alla som varit med i sammanhanget. Bibelns sanna ord om att somt föll på hälleberget och somt föll i god jord gäller dock här såväl som i andra sammanhang. I politiska avseenden lär vi givetvis mycket av erfarenheten, men det är svårt för politikern att erkänna att han har gjort misstag. Med detta vill jag inte ha sagt att det endast är den erfarne politikern som förstår att handha vårt lands angelägenheter; det är synnerligen välkommet med nya och friska initiativ, även om alla idéer inte kan genomföras.

Tron på perpetuum mobile finns kvar hos många människor, och tron på socialismen finns också kvar hos de doktrinära partierna, socialdemokrater och kommunister, trots att båda sakerna i praktiken visat sig lika omöjliga. Vi har nogsamnt fått lära att människan alls inte reagerar efter doktrinära politiska planritningar utan i stället handlar efter sina egna intressen och försöker skapa de förhållanden som han eller hon själv önskar. För flertalet svenska medborgare torde frihet och trygghet vara de främsta målen. Vi vill ha den frihet som garanteras i konventionerna om de mänskliga rättigheterna, men vi vill också ha frihet att disponera så stor del som möjligt av vår inkomst. De flesta människor tror inte alls på, såsom man gör i de socialistiska länderna, att en centralistisk grupp i toppen begriper bättre hur pengarna skall användas än de själva gör. Där spelar också valfriheten in. Den som väljer sommarstugan hellre än utlandssemestern bör få göra det, och den som hellre vill lägga ner pengar på bostaden än att skaffa sig en bil – eller tvärtom – bör få göra det. Att tryggheten spelar en stor roll i en människas liv är självklart. Det gäller i första hand att ha ett arbete, att ha trygghet vid ålderdom, sjukdom, invaliditet m. m.

För oss politiker gäller det främst att efter vår förmåga söka skapa ett samhälle som människan vill ha och inte ett samhälle på grundval av teoretiska spekulationer. Det är därför jag vänder mig mot de doktrinära partierna – socialdemokrater och kommunister – som mer eller mindre handlar efter sina dammiga program och inte efter vad människan önskar av sitt liv.

Regeringen har ständigt inriktat bebyggelsen på flerfamiljshus – helst så stora som möjligt. Man har påstått att det blir billigare, att servicen blir bättre och att folk gärna bor i sådana hus. Allt detta är ju fel! De allra flesta människor vill bo i småhus. Det är egnahemsvillan som hägrar för de flesta. Varför skall vi inte i största möjliga utsträckning sträva efter att ordna det trivsamt för människorna? I stället har socialdemokraterna ständigt varit njugga och aviga mot den formen av bebyggelse. Låt oss klart inse att människan vill bo jordnära och låt oss inrikta vårt handlande efter det!

Under överskådlig tid kommer människor av olika skäl att bo i stora flerfamiljshus i en koncentrerad bebyggelse, men detta kan till viss del kompenseras genom att familjen äger en fritidsstuga som kan användas både vinter och sommar. Där lever man i en frisk miljö, och där kan skaparglädjen komma till uttryck i form av förbättringar på stugan och annat händernas arbete. Omigen håller vi på att göra ett misstag även på det området. De stora kollektiva fritidsbyarna har väl sina fördelar, men de gynnas särskilt genom AMS-åtgärderna. Mot den enskilt ägda fritidsstugan har man inte visat någon större välvilja. Enligt min uppfattning bör vi ge också individuellt byggda fritidsstugor förmånliga lån till en viss gräns och även subvention. Det skulle vara en utmärkt hälsofrämjande åtgärd, och den skulle säkerligen inverka gynnsamt på turistnettot. Vi är mycket oroade över underskotten på turistnettot – ca 2,5 miljarder. Låt oss då främja fritidsvistelsen i vårt eget land genom att visa välvilja mot fritidsstugorna. Då stannar pengarna inom landet, och bättre kontakt skapas mellan tätorternas folk och det fåtal som fortfarande bor kvar på landsbygden.

När jag nu sagt några ord om bostaden – både den permanenta bostaden och fritidsbostaden – vill jag framhålla att detta problem naturligtvis löses mycket bättre om man decentraliserar både näringslivet och bebyggelsen. Detta problem kommer att ytterligare accentueras på grund av att drivmedlen blir betydligt dyrare. Ju mer koncentrerad bebyggelse vi har, desto dyrare blir transporterna. Centern har i ett avseende kommit så långt i sina decentraliseringssträvanden att socialdemokratin i varje fall accepterar att vissa åtgärder vidtas för att decentralisera. Det är dock ingen helhjärtad uppslutning. Vad svarade socialdemokraterna på centerns starka framställningar i valrörelsen i fråga om decentralisering? Jo, man svarade egentligen bara genom att attackera jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse på ett högst osakligt sätt. Det var det enda svaret! Denna för vårt land så oerhört betydelsefulla fråga ville man inte alls ta upp till någon översiktlig behandling, och man har ännu i dag inte gjort det. Det behövs tydligen ytterligare ett eller annat ordentligt valnederlag för att man skall lära sig betydelsen av decentralisering i vårt land.

Under lång tid har den alltför stora arbetslösheten i vårt land och frågan om vilka åtgärder vi skall vidta för att få ett bättre sysselsättningsläge diskuterats. Vore det inte lämpligt att fråga en sådan kommun som Gnosjö i Smålands småindustribygder? Där har man elva arbetslösa och 118 lediga platser. I Gnosjö bor sju personer av tio i småhus, och där finns Sveriges största biltäthet. Konflikter mellan arbetsgivare och anställda har inte hörts av.

Jag tar detta såsom exempel på småindustrins mycket stora värde för vårt land. Där bygger man på enskild företagsamhet och enskilt initiativ, något som vi måste förlita oss till även på andra håll i vårt land.

I den nuvarande situationen är det särskilt viktigt att skapa ett expansivt näringsliv, som kan trygga sysselsättningen åt alla. Det ersätts inte av statliga företag. Vi har inga goda erfarenheter av statliga företag i detta land och ännu mindre i de socialistiska länderna, som inte alls kan hävda sig i världskonkurrensen. Arbetslösheten har nära nog varit

permanent under de senaste åren, vilket givetvis inte kan accepteras. Skall vi kunna nå fram till full sysselsättning, måste nya arbetstillfällen skapas inom näringslivet. Den viktigaste uppgiften för näringslivet måste vara att främja ett effektivt och expansivt näringsliv. Självfallet bör näringslivet vara underordnat samhällets välfärds- och jämlikhetsmål. En ökad ekonomisk tillväxt måste komma alla till del. Näringslivet har alltid ett samhällsansvar, som måste vara ett av de viktigaste syftena med dess verksamhet.

Den främsta drivkraften till näringslivets framsteg och framåt-skridande måste vara de enskilda människornas vilja till initiativ, verksamhet och ansvar. Det är såväl individens eget intresse som viljan till samarbete och solidaritet som är drivkraften för verksamheten. För att man skall kunna tillvarata de enskilda människornas insatser måste näringslivet vara i stor utsträckning decentraliserat. Erfarenheten visar att enskilda eller kooperativa ägandeformer är de mest effektiva. Näringslivet måste bygga på ett fritt konsumtionsval. Den socialdemokratiska regeringspolitiken har inte satsat på dessa drivkrafter i vårt näringsliv utan mer strävat efter att följa doktrinära principer och utvidga det statliga inflytandet. I fortsättningen måste man låta bli att driva näringslivet efter förlegade doktrinära principer och i stället satsa på realiteter som kan ge vårt lands invånare en god levnadsstandard.

Vad är den främsta orsaken till den svaga utvecklingen på hemma-marknaden? Jag tror att den främsta orsaken inte är prisnivåer och sådana ting, utan huvudorsaken är att människorna känner osäkerhet. Framtiden verkar orolig. Arbetslösheten, energikrisen, stigande priser och annat inverkar starkt på människornas vilja att köpa. Kan vi vidta åtgärder så att människorna tror på politikernas vilja att göra någonting, åtgärder som ger större tillförsikt för framtiden, kommer också köplusten att stiga och många av våra problem att lösas.

Centern har i motioner framfört en rad förslag som avser att främja köplusten, öka investeringarna och förbättra tilltron till framtiden. Några dagar senare har vi nu på förmiddagen fått ett förslag från regeringen, som efter vad man kan se syftar till ungefär samma saker. Senast i radioekot har statsministern varit mycket villig att diskutera vad som kan göras. Regeringens helt ändrade attityd från konfrontationspolitik till samarbetsvilja är verkligen värd att notera. Det är tydligen mycket hälsosamt för socialdemokraterna att få ett ordentligt valnederlag så att de lär sig att ta hänsyn till den hälft av svenska folket som inte delar deras uppfattningar men som socialdemokraterna med hjälp av kommunisterna med knapp majoritet tidigare i stor utsträckning har nonchalerat. Om centerns och folkpartiets förslag om en femprocentig sänkning av mervärdesskatten genomförs, får svenska folket vara med om en verklig skattesänkning till skillnad från de s. k. skattesänkningar som regeringen ibland genomfört men som i realiteten ofta bara varit en omfördelning av skatten.

Energikrisen har det talats så mycket om i denna debatt att jag i detta sammanhang endast vill nämna den utrikespolitiska synpunkt, som vore värd att betänka för arabländerna, om den till äventyrs skulle nå fram till dem. Eftersom Förenta staterna till 75 procent är självförsörjande med

olja produkter och dessutom kan få tillförsel från andra håll, t. ex. från Iran, drabbas inte den stormakten särskilt hårt av oljeländernas åtgärder. Inte heller den andra supermakten, Sovjetunionen, drabbas av oljeåtgärderna. De länder som hårdast känner av oljekrisen är sådana små länder som Danmark och Sverige, som egentligen inte har något otalt med arabstaterna. Tvärtom har Gunnar Jarring, Folke Bernadotte m. fl. försökt att få till stånd en lösning av Mellanösternkonflikten.

Fru talman! Den nya mandatfördelningen i riksdagen öppnar nya perspektiv för inriktningen av svensk politik över huvud taget. Det finns nu möjlighet att med lottens hjälp rätta till en del av de misstag som regeringen gjort tidigare eller i varje fall mötas av en samarbetsvillig anda från socialdemokraterna. Resultatet av valet kommer att sätta mycket stark prägel på det politiska arbetet, även om siffrorna anger 175 mandat för de doktrinära partierna – socialdemokrater och kommunister – och 175 för de ideologiska – centern, folkpartiet och moderaterna.

En sak gläder mig speciellt, och det är att socialdemokraterna äntligen givit upp sitt motstånd mot att sänka pensionsåldern till 65 år. När jag framförde förslaget i första kammarens remissdebatt år 1959 möttes jag av svaret från den dåvarande socialdemokratiske partiledaren att det var en häpnadsväckande optimism jag ådagalade när jag inviterade riksdagen till en sådan miljardrullning. Sedan dess har regeringspartiet slingrat sig undan denna rättvisereform. Många miljarder har använts till olika ändamål under tiden, men någon plats för pensionsålderssänkning till 65 år har det inte funnits förrän nu. Nu kanske man kan hoppas på att också en sådan rättvisereform som en allmän arbetslöshetsförsäkring skall kunna genomföras.

Slutligen, fru talman, vill jag säga några ord om de mänskliga rättigheterna som har fått så stor aktualitet. Det gläder mig mycket att det är på det sättet. Den saken har tyvärr inte debatterats mycket tidigare. Det finns anledning att nämna något om bakgrunden till Förenta nationernas deklaration och konventioner om mänskliga rättigheter.

När deklarationen hade antagits 1948 – det bör för övrigt observeras att Sovjetunionen icke röstade för denna deklaration utan avstod i voteringen – så började arbetet omedelbart på att upprätta en konvention. Det blev sedermera två stycken, och arbetet pågick fram till december 1966. Det var mycket stor strid i ett avseende, nämligen om man skulle tillåta kontroll på något sätt så att man fick veta om länderna verkligen fullföljde konventionernas bestämmelser om mänskliga rättigheter. Det kan starkt misstänkas att många länder inte efterlever dem. Statsministern läste ett stycke ur den sovjetiska konstitutionen i dag. I den finns många rättigheter inskrivna. Hur mycket följs den egentligen? Det finns anledning att ställa den frågan med tanke på behandlingen av Solzjenitsyn och en rad andra förhållanden som vi har fått kännedom om.

De nordiska länderna arbetade intensivt liksom Storbritannien, någon av de afrikanska staterna och några länder till på att skapa en möjlighet för enskilda medborgare att göra framställningar till en internationell kommission för att eventuellt få rättelse när en regim förgrep sig på de

mänskliga rättigheterna. Sovjetunionen och de övriga socialistiska länderna motarbetade på allt sätt en sådan bestämmelse, och sent en natt vid voteringen förlorade vi med 41 röster mot 39. I de båda konventionerna intogs inte någonting om kontroll. Det blev emellertid en viss kompromiss på så sätt att det upprättades ett fakultativt protokoll, som länderna kan underteckna och som ger möjlighet för s. k. petitioners – enskilda som inger framställningar – att klaga hos en internationell kommission.

Jag ber de ärade ledamöterna och andra som detta kommer fram till att observera en sak, när det står någon gång att ett land har ratificerat konventionerna om de mänskliga rättigheterna: Se noggsamt upp om landet i fråga också har ratificerat protokollet, för i annat fall har det antagit konventioner som det finns anledning misstänka att landet inte kommer att följa!

Det var den ena av de saker som förekom i det sammanhanget. Den andra var att man hindrade konventionerna genom att föreskriva ett alltför högt antal stater som skulle ansluta sig innan konventionerna är i kraft. Tidigare hade det varit normalt att konventioner för att de skulle träda i kraft skulle ratificeras av tio eller femton länder. Här drev de socialistiska länderna med hjälp av en del andra intensivt den meningen att 35 länder skulle ratificera konventionerna innan dessa trädde i kraft. Det har gjort att dessa konventioner som, om jag inte missminner mig, antogs den 16 december 1966, fortfarande år 1974 inte har trätt i kraft. Det var också en metod att sätta krokben för ikraftträdandet.

Det finns länder som talar om att de kämpar för mänskliga rättigheter, och det finns personer inom vårt eget land som nu vill sätta krokben för det slutliga antagandet av grundlagen. De bör tänka på hur befryndade länder bär sig åt när det gäller att ansluta sig till den egentliga konventionen för de mänskliga rättigheterna, dvs. den som är utarbetad av Förenta nationerna.

Jag vill avslutningsvis säga att mänskliga rättigheter inte bara skall sättas på papperet. Skall det vara någon mening med mänskliga rättigheter skall de föras ut bland människorna så att de kan bli till nytta för dem.

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Sedan herr Bengtson åter -- för första gången i år -- har berättat för oss att han varit engagerad i FN tänkte jag tala något om svenska förhållanden.

Många gånger har de officiella målen för den ekonomiska politik som regeringen och de borgerliga partierna står bakom upprepats. Vi återfinner dem i finansplan efter finansplan och i nästan varje omfattande politisk deklaration från regeringen. Tar man del av läroböcker om den ekonomiska politiken upprepas även där dessa officiella målsättningar. Dessa målsättningar, säger man, är full sysselsättning, hög tillväxttakt, jämnare inkomstfördelning, regional balans, stabil prisnivå och balans i utrikesbetalningarna. Självfallet är det bara bra att man redovisar bestämda målsättningar. Vad man däremot kan konstatera är att verkligheten under de senaste åren alltmer avlägsnat sig från målsättningarna, i synnerhet om vi ser dem i sin helhet.

I årets finansplan upprepas dessa högstämda målsättningar än en gång. Huvudmålet för den ekonomiska politiken ligger fast, säger finansministern på s. 2 i finansplanen. Det är ju tryggt att veta att något ligger fast. Men 33 sidor senare i samma finansplan talar finansministern om att "överväganden om finanspolitikens inriktning måste anstå tills de allmänekonomiska utvecklingslinjerna för i första hand 1974 kan skönjas". När man läser detta frågar man sig: Hur är det nu? Ligger målen för inriktningen fast eller gör de det inte? Man kan naturligtvis som svar på denna fråga påstå att visst ligger målen fast, men förutsättningarna för hur vi skall nå målen har blivit ändrade. Målsättningarna blir emellertid då endast allmänna proklamationer. Vad som bestämmer deras uppfyllande blir då inte en bestämd inriktning av den ekonomiska politiken utan de förutsättningar som ligger till grund för denna politik. Och det är det kapitalistiska samhällssystemet.

Denna sanning får ytterligare klarhet genom årets finansplan där man vägrar att ge den ekonomiska politiken en bestämd inriktning och endast väljer att vänta och se vilken utveckling som den kapitalistiska ekonomin får. Den utvecklingen bestäms i direktionsrummen, av bolagsstyrelserna och av börsspekulanterna och inte av regeringen.

Sådan är den ekonomiska politik som regeringen och de borgerliga partierna förespråkar: Kapitalet får bestämma utvecklingen, den statliga politiken lunkar efter och försöker att olja systemet så långt det nu går.

Följderna av samtliga av kapitalet fattade beslut, som ofta står i ett visst motsatsförhållande till varandra, kan aldrig säkert förutses. Detta system utvecklar sig inte efter någon uppgjord målsättning. Varje kapitalistiskt företag har självfallet sina målsättningar, för sin egen verksamhet. Det centrala är att ge så stora och så säkra profiter som möjligt åt ägarna till de olika företagen.

Men dessa olika företag står ju mot varandra. De konkurrerar om marknader och kunder. De försöker komma före med tekniska nyheter och hindra konkurrenterna från att få reda på produktionsförbättringar. Ekonomin, som är allas angelägenhet och som är själva grundvalen och förutsättningen för folkets försörjning, avgörs i stort sett av kapitalet, av bolagsledningarna och av aktieägarna, som om detta vore deras privata angelägenhet, och ändå berör det hela svenska folket.

Resultatet av varje företags verksamhet, som ju är genomsyrad av målsättningen att ge ägarna så stora vinster som möjligt, blir i många fall inte det avsedda. Många konkurreras ut, branscher sackar efter, utvecklingen kännetecknas av ojämnhet, ryckighet, obalans, återkommande kriser samt långsiktiga tendenser mot ökad kapitalkoncentration och därtill utslagning av arbetskraften.

Att söka lappa samman detta system lyckas man inte med, hur välformulerade mål man än sätter upp. Genom kapitalismen kan inte dessa mål uppnås, och det hjälper föga hur en kapitalismen underordnad ekonomisk politik ser ut.

Vad som i stället krävs är en ekonomisk politik som riktar sig mot detta systems funktionssätt – som minskar profitstyrningens roll av ekonomin och börjar skapa planmässighet och underlättar den definitiva omvandlingen av ekonomin till en socialistisk planhushållning.

Detta betyder i det aktuella läget att rädslan att föra en bestämd ekonomisk politik på grund av att man är osäker i bedömningen av den närmaste konjunkturutvecklingen måste vändas. I stället måste ökade statliga ingrepp göras för styrning och kontroll. Dessa åtgärder får inte ha som syfte att stärka kapitalismen, utan att öka de arbetandes inflytande och minska kapitalets makt.

Detta anknyter till den debatt om demokratin som man tidigare i dag försökt föra. Vi kommunister skiljer oss ifrån dem som försvarar detta samhällssystem i synen på demokratin just däri att vi slåss för att folkflertalet skall ha kontrollen över hela samhällslivet, där produktionen är själva pulsådern. Vi är för rösträtt, vi är för yttrandefrihet, vi är för organisations-, mötes-, demonstrations- och religionsfrihet. Vi är för dessa medborgerliga rättigheter, vi är beredda att gå till kamp för dem och vi strider för dem. Men vi är också för att de arbetande skall ha makten över sina arbetsplatser. Vi är också för att folkflertalet och dess valda representanter skall bestämma hela den ekonomiska utvecklingen, bestämma över produktion och sysselsättning, över investeringar och över lokaliseringen. Men här säger de som försvarar detta ekonomiska samhällssystem nej. De vill inte ge folkflertalet den makten. De vill att makten över produktionen — samhällslivets pulsåder — skall innehållas av ett fåtal, ett fåtal personer, som inte är utsedda som folkets representanter utan som intagit sin ställning genom sitt ägande och genom sina privata rikedomar. Däri skiljer vi oss från kapitalismens partier.

Vi anser att folket skall ha samhällsmakten direkt och genom valda representanter. Vi anser inte att kapitalägarna genom sina stinna plånböcker skall vara berättigade till makt över grundvalarna för nationens liv — dess ekonomi — och därmed ha den grundläggande samhällsmakten.

Men kraven på planhushållning och på en mera medveten ekonomisk politik, som syftar till att bereda vägen för en socialistisk samhällsömvandling, är inte bara grundade på en demokratisk inställning i uppfattningen att det arbetande folket skall ha hela samhällsmakten. De är också grundade på omtanke om den ekonomiska utvecklingen. De är ett uttryck för vad som är ekonomiskt rationellt.

Rovdriften i Sverige avslöjas mer för varje dag. Produktionen borde vara till för människorna för att ge dem ett bättre liv. Men vi ser alla hur allt fler slås ut ur produktionen, hur människor blir utslitna i förtid, hur stress och jäkt blir allt värre på arbetsplatserna. Produktionen skulle vara till för människorna, för de arbetande, men under kapitalets makt är de arbetande till för produktionen, är de arbetandes uppgift att skapa profiter åt dem som äger kapitalet. Arbetare som inte helt uppfyller dessa villkor får gå, får lämna sin arbetsplats.

Vi ser rovdriften avslöjas också i den förvärrade miljökrisen. Den avslöjas alltmer i den s. k. energikrisen, där huvudproblemet — som C.-H. Hermansson sagt tidigare i dag — inte är produktionen av energi utan den slösaktiga konsumtionen. Denna slösaktighet har sin grund i profithushållningens avsaknad av planmässighet och av övergripande samhälleliga hänsyn.

Men den ekonomiska kritik som bedrivs i Sverige är inte inriktad på

att bryta denna kapitalets maktställning utan i stället på att förstärka den. Ett avgörande inslag i politiken är att försöka "stimulera" kapitalets aktivitet. Detta söker man göra främst genom gåvor och subventioner.

Ändå ger ju dessa bidrag till det privata näringslivet inte fler jobb eller har i varje fall en väldigt underordnad verkan när det gäller att skapa fler arbeten. En av arbetslöshetens orsaker under kapitalismen är att de som äger kapitalet upplever sin marknad som för trång: De får inte sälja sina varor i tillräcklig mängd. Att det ges gåvor från statskassan ökar ju bara – som en bieffekt – deras marknad, deras utrymme för försäljning. En annan av arbetslöshetens orsaker är koncentrationen av kapital. Gåvor till kapitalet motverkar ju knappast denna process.

Riksdagsbesluten om gåvor och direkta bidrag till kapitalägarna har varit många under åren, framför allt under senare tid. Det är också typiskt för den ekonomiska politiken i Sverige att riksdagens första egentliga arbetsplenium detta år, som kommer att genomföras onsdagen den 6 februari – alltså nästa vecka – kommer att behandla just frågan om ytterligare bidrag till kapitalägarna här i landet. Detta kommer tydligen att bli den nyvalda riksdagens första beslut. Man kan fråga sig om beslutet skall ange tonen i fortsättningen, så att signaturmelodin för den kommande riksdagen blir gåvor, bidrag och subventioner åt företagen i Sverige.

Det hastade tydligen att få fram proposition nr 7 om ytterligare bidrag och få ett riksdagsbeslut så snabbt som möjligt. Propositionen behandlades vid inrikesutskottets första sammanträde, under gårdagen. Den skrivning som de övriga partierna i utskottet kommer att enas om att förelägga riksdagen vet man inget om i dag. Det skulle dock förvåna mig storligen, om inte en samskrivning kommer att ske, om man inte återigen skall kunna tala om de fyra borgerliga partierna när det gäller gåvor till storfinansen. Metoden med utbildningsbidrag som ett direkt produktionsstöd har regeringen tidigare gått med på. Varför skulle det då vara så omöjligt att biträda de borgerliga motionernas krav även i det fall det nu är fråga om genom en samskrivning?

Denna nya gåva motiverar regeringen med försörjningsläget i fråga om energi, vilket kan orsaka driftinskränkningar. Bidraget skall enligt regeringen utgå om påtaglig risk föreligger för permittering eller avskedande av arbetare. Stödet skall kunna beviljas alla företag i alla näringsgrenar utom statlig och kommunal förvaltning, alltså även som en direkt gåva till oljebolagen och till storföretag som Volvo. AMS har redan på ett tidigt stadium haft förhandlingar i denna fråga med företrädare för oljehandeln. Bidraget skall få formen av ett s. k. utbildningsbidrag på 10 kronor per timme och anställd, betalat över budgeten av skattebetalarnas pengar. Vi har alltså nått dithän i Sverige att vid sidan om alla övriga gåvor och subventioner som ges åt kapitalägarna skall skattebetalarna även betala en viss del av sina egna löner över skattsedeln.

Som stöd för förslaget om ytterligare gåvor hänvisar regeringen till beslutet om riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken, antagna av riksdagen 1966, där det bl. a. heter: "Full sysselsättning kan tryggas endast genom åtgärder som ständigt anpassas till situationens krav." Vad är då situationens krav just nu för att upprätthålla denna fulla sysselsättning

som man talat om, då arbetslösheten sedan länge är ett faktum och den s. k. fulla sysselsättningen inte längre existerar? Jo, enligt regeringens uppfattning är det ytterligare bidrag till kapitalägarna, främst monopolbolagen, som skattebetalarna skall svara för. Gåvor och bidrag — man skulle i det här sammanhanget t. o. m. kunna tala om mutor — till storbolagen, det är enligt regeringen anpassningsbara åtgärder som situationen i dag kräver.

De multinationella oljebolagens jakt efter högsta möjliga vinst och Sveriges beroende av dessa internationella bolag är den direkta orsaken till denna s. k. energikris. Följden blir bl. a. att oljebolagen inte längre har användning för sin personal; detta kan leda till permittering.

I en sådan situation föreslår regeringen att dessa multinationella företag av skattebetalarnas pengar skall få 10 kronor i timmen per arbetad timme och arbetare i direkt gåva om bolagen vill utbilda sin personal för att bli bättre rustad som utsagningsobjekt och bättre skolad som försäljare av bolagens produkter i de olika tappstationerna — bara inte personalen permitteras.

Dessa rika multinationella bolag kan bära sina utbildningskostnader själva — deras jättevinst ger möjligheter till detta. För övrigt bör oljehandeln nationaliseras — inte subventioneras, som regeringen föreslår. Att ge av skattebetalarnas pengar till dessa oljebolag är väl ändå rätt magstarkt, i synnerhet som dessa bolag är nog cyniska att inte alls betala skatt i Sverige. Inte kan dessa bolag vara värda gåvor, tagna direkt från skattebetalarna i landet!

Fru talman! Jag skulle vilja anföra ytterligare exempel, och det är Volvo, ett av landets storföretag, som även kan bli föremål för denna storslagna givmildhet. Volvo är bl. a. känt för sina stora vinster. Företaget tog på ett tidigt stadium den s. k. energikrisen till intäkt för att införa fyradagarsvecka, trots att det egentligen inte fanns någon anledning alls för Volvo att göra detta från produktionsmässiga synpunkter. Däremot spelade den pågående avtalsrörelsen en väsentlig roll i detta sammanhang. Det gällde att skapa den från storfinansens synpunkt bästa förhandlings-situationen i den pågående avtalsrörelsen och skrämma metallarbetarna från kamp för ett bättre avtal. Nu är avtalsuppställningen klar och Volvo kan meddela ytterligare stora vinster.

Även detta bolag skall bli föremål för regeringens givmildhet enligt förslagen i propositionen 7, alltså få 10 kronor per timme och arbetare. Intressant i detta sammanhang är också att regeringen för första gången nu erkänner att den s. k. lokaliseringutbildningen är ett direkt produktionsstöd till kapitalägarna. Den uppfattningen har vi tidigare hävdat, men regeringen har aldrig velat erkänna att det är på detta sätt. I propositionen 7 erkänner man det.

Samma sak gäller för övrigt de 5 kronor per arbetstimme och arbetare som går till företag som anställer skolorgdomar. Dessa ungdomar får arbeta som övriga arbetare direkt i produktionen. Även denna gåva är alltså ett direkt produktionsstöd.

Fru talman! De kraftigt höjda bensinpriserna, som är en följd av Sveriges beroende av de multinationella oljebolagen, kommer att drabba främst de människor som bor i glesbygderna och framför allt i Norrland.

Där är bilen ett redskap som absolut måste till för att befolkningen skall komma från och till sitt arbete; många gånger är det stora avstånd som skall klaras, och kollektiva transportmedel står inte till buds.

I regeringsdeklarationen sägs ingenting om någon kompensation till denna befolkning i glesbygderna och i Norrland för dessa stora extrakostnader som kommer att bli en följd av det kraftigt höjda bensinpriset. De fördyrade transporterna kommer även att drabba främst Norrlandsbefolkningen och måste med i bilden.

Kristillstånd inom ett ekonomiskt samhällssystem som det som är rådande i Sverige drabbar alltid och främst de ekonomiskt sämst ställda. Framför allt är arbetslösheten ett gissel. Sysselsättningen är den stora frågan för landet i dag.

Fortfarande har regeringen ingen utarbetad plan över vare sig omedelbara eller långsiktiga åtgärder för att komma till rätta med arbetslösheten. Det visade sig i höstas, då inrikesministern besvarade en interpellation som jag framställt i detta ämne. I statsverkspropositionen till årets riksdag finns inte heller någon plan härför medtagen.

Regeringen kan föreslå och genomföra hur många gåvor och bidrag som helst till kapitalägarna – den kommer ändå inte att på denna väg klara sysselsättningen.

För att minska arbetslösheten krävs det en ekonomisk politik i enlighet med vad som föreslagits i vänsterpartiet kommunisternas motioner. Det är nödvändigt att ett sysselsättningspolitiskt program utarbetas. Stommen i ett sådant måste vara skapande av statligt ägda industrier. Inte minst gäller detta av arbetslösheten så svårt drabbade områden som t. ex. Västernorrland – mitt hemlän. Där visar situationen med all tydlighet nödvändigheten av en utarbetad plan med långsiktiga åtgärder. Där krävs skapande av statliga industrier.

Situationen i Västernorrland understryker behovet av att införa regionalpolitisk kontroll av alla företagsetableringar, dvs. etableringskontroll.

Slutligen, fru talman! Det är en medvetet inriktad politik syftande till ökad samhällelig styrning och kontroll över näringslivets utveckling som inte bara nuläget utan framtiden med allt större skärpa fordrar.

Att möta den nuvarande krisen med handlingsförlamning genom att skylla på hur osäker man är om bedömningarna, det är ändå en kapitulation för kapitalet. Man kan naturligtvis – som herr Palme tidigare gjorde – jämföra det med en fjällvandring i dimma.

Jag skulle vilja ta en annan liknelse som också har med dimma att göra. Det är som att starta en båt i dimma och som farkost välja ett gamla tiders segelfartyg, som dessutom saknar roder. Regeringens representanter har ju sagt att man saknar styrmedel, saknar roder för sin politik. Men det är också att avstå från ett modernt skepp med starka motorer, radarsystem och ekolod. Det är med andra ord att välja en borgerlig politik och avstå från socialistisk politik.

Fru HÖRNLUND (s):

Fru talman! Från borgerligt håll får vi ofta höra att vi utarmar de svenska företagen genom hårda pålagor i form av arbetsgivaravgift m. m.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi nu hört att företagen får gåvor – ja, rent av mutor. Det ligger väl ungefär lika stora överdrifter i båda påståendena. Att det sätts in ett utbildningsstöd som skall hindra permitteringar i ett krisläge – eller i varje fall i ett bekymmersamt läge – skall sannerligen inte ses som gåvor till företagen.

Herr Lorentzon misstror tydligen också de fackliga organisationerna som har att godkänna denna utbildning, vilken även är en temporär åtgärd. De fackliga företrädarna skall dessutom utöva tillsyn över att utbildningen genomförs enligt de kursplaner som föreligger. Jag tycker det är magstarkt av herr Lorentzon att tala om gåvor och mutor i det sammanhanget. Vidare tror jag att de anställda, som riskerar fyradagarsvecka eller permission, har större förståelse för de 10 kronor det här rör sig om än vad herr Lorentzon och vänsterpartiet kommunisterna tycks ha. Det var väl inte heller utan att man drog en del slutsatser, när herr Lorentzon tog liknelsen om gamla fartyg utan roder, men den saken skall jag inte kommentera ytterligare.

Naturligtvis finns det en rad frågor som det kunde vara av intresse att ta upp i en allmänpolitisk debatt inför ett nytt arbetsår i riksdagen. Jag har valt att försöka ge till känna några meningar om jämställdheten mellan män och kvinnor, och då kommer jag inte ifrån att något beröra de familjepolitiska frågorna, skatterna och vissa arbetsmarknadspolitiska frågor.

Låt mig först slå fast att det är svårt att sätta in konjunkturstimulerande åtgärder för att skapa ett ökat konsumtionsutrymme och bättre sysselsättning och samtidigt se till att åtgärderna stämmer med de målsättningar man har rent allmänt i olika frågor. Vad man än väljer, generella åtgärder eller selektiva inslag, får man emellertid enligt min mening inte glömma de fördelningspolitiska effekterna och inte heller att målet måste vara en fortsatt utjämning olika grupper emellan. Och från den synpunkten är det inte tillfredsställande att vi år efter år tvingas vidta extraordinära åtgärder i form av paketlösningar, även om – och det vill jag understryka – åtgärderna naturligtvis är nödvändiga.

Personligen tycker jag också att de förslag som regeringen nu har lagt fram samt de förslag som lades fram i höstas har många fördelar. De tillgodoser i stor utsträckning de jämlikhets- och de jämställdhetskrav som jag vill hävda, samtidigt som de tillgodoser de inkomstsvaga gruppernas intressen. För de många barnfamiljerna i låginkomstlägena och andra lågavlönade samt för pensionärer måste det naturligtvis vara bättre med en prissänkning på baslivsmedel, dvs. sådana livsmedel som man är beroende av varje dag, än att företa en sänkning av momsens, som ju skulle innebära att också lyxkonsumtion av olika slag subventioneras.

En höjning av barnbidragen innebär ju att barnfamiljerna får ökade möjligheter att köpa de varor som de så väl behöver. Men en höjning av de bidragen – och de har ju höjts ett par gånger på kort tid – innebär samtidigt att också de grupper som redan konsumerar ungefär allt som de kan konsumera får med av kakan. Och dessutom är det dyrt att höja barnbidragen. Det är klart att man hellre skulle sett att dessa pengar i ännu högre grad styrts över till de inkomstsvagaste barnfamiljerna. Detta skulle kunna ske genom en höjning av de statliga bostadstilläggens

grundbelopp. Men jag erkänner att det är ett trubbigt instrument att använda som konjunkturpolitiskt medel. Det är naturligtvis enklare att ge alla familjer ett extra påslag på barnbidragen. Jag vill bara understryka vikten av att vi hållit kvar vår målsättning att ge riktat familjestöd. Det kanske kommer förslag i den riktningen — det är i varje fall min förhoppning — när det bostadspolitiska paketet framläggs senare under året.

När det gäller jämställdhetsfrågorna är det naturligtvis glädjande att regeringen i statsverkspropositionen framlagt förslag om ytterligare åtgärder för att ge kvinnorna större möjligheter att träda ut på arbetsmarknaden. Man föreslår bl. a. ökade förmedlingsinsatser, särskilda utbildningsbidrag och försöksverksamhet med kvotering vid lokaliseringsföretag. Kvinnorna har i allt större utsträckning fortsatt att gå ut på arbetsmarknaden. Många har fått jobb; vi har haft en kraftig ökning av antalet förvärvsarbetande kvinnor även under de senaste åren. Men det finns fortfarande ett stort antal kvinnor som tillhör den potentiella arbetskraften, och i den senaste arbetslöshetsräkningen visade det sig ju att antalet arbetslösa kvinnor ökat med 4 200 till 32 000.

Jag vill också understryka att även om vi i vårt land har en hög sysselsättning totalt sett — det finns för närvarande ca 3,9 miljoner personer i arbetskraften — så har alltför många eller inte mindre än 1,7 miljoner personer endast deltidsjobb. En mycket stor andel av dessa är just kvinnor, och många av dem skulle vilja ha heltidsjobb om de bara kunde få det. Andra åter kan inte ta heltidsjobb i brist på barntillsyn.

Från jämställdhetssynpunkt är det av utomordentligt värde att alla som vill ha ett eget förvärvsarbete också kan få det — det är en självklarhet. Det gäller naturligtvis framför allt att se till att nya sysselsättningstillfällen skapas, både inom industrin och inom den offentliga sektorn. Jag skall nu inte närmare gå in på detta; det är många som talat sysselsättning tidigare här i dag. Men jag vill understryka att hur det än går med sysselsättningen framöver bör kvinnorna ha rätt till jobb på lika villkor som männen.

Det gäller att ta bort kvarvarande hinder och få en fortsatt ökad tillströmning av kvinnor till arbetsmarknaden. Inte minst tänker jag på de obotfärdigas förhinder som fortfarande förekommer. Det är inte rimligt att vissa industrier skall kunna vägra att ta emot kvinnlig arbetskraft på grund av ovilja, slentriantänkande, dåligt disponerade hygienutrymmen, överenskommelser mellan företagen osv. Den försöksverksamhet med kvotering som nu skall starta är därför befogad och ett steg i rätt riktning. Men det räcker inte att sätta in speciella regler för företag som tar lokaliseringstöd i anspråk. Man måste enligt min uppfattning gå längre. Det är därför som 16 socialdemokrater i en motion har hemställt att även ianspråktagande av investeringsfundsmedel för driftutbyggnad skall vidhäftas sådana regler. Genom detta skapas likvärdiga möjligheter att få sysselsättning inom olika branscher för män och kvinnor i hela landet.

Men det finns också andra hinder för kvinnornas inträde på arbetsmarknaden. Barntillsynsavgifterna är enligt många unga familjers uppfattning så pass höga att de hindrar att båda jobbar. I 99 fall av 100

är det då kvinnan som får stanna hemma. Det hävdas ibland i debatten att en reform i enlighet med familjepolitiska kommitténs förslag – en låg enhetstaxa – framför allt skulle gynna högvärlönnade. Detta är en sanning med modifikation. Två industriarbetande makar som båda jobbar heltid och betalar för heltidstillsyn har i dag avgifter som ligger mellan 20 och 24 kronor per dag, om de har ett barn – och då tillhör båda de lågvärlönnade! Med en övergång till enhetstaxa skulle de tjäna upp till 10 kronor per dag eller 200 kronor per månad, och det skulle inte bli en så dålig konsumtionsstimulans, om en sådan reform hade gått att genomföra från det årsskifte vi nyss passerat. Enligt nya beräkningar skulle en kompensation till kommunerna för att genomföra enhetstaxan gå på ca 24 miljoner kronor för staten. Jag anser att detta vore väl använda pengar för att genomföra en sådan reform.

Å andra sidan skulle kommunerna mycket väl kunna ta initiativ och själva genomföra en reform med hjälp av de kraftiga påslag som redan skett i fråga om driftbidragen till daghemmen. Klarar vi enhetstaxan i Borås kommun, borde man kunna klara den även i andra kommuner i landet. Det är i alla fall en för jämställdheten mellan kvinnor och män mycket väsentlig fråga. Om en kvinna gift med en man, som har en relativt hyfsad inkomst, vill ta ett ganska ordinärt jobb, kan det inte vara rimligt att en barntillsynsavgift på 30 kronor per dag och däröver skall avhålla henne från att ta detta arbete. Jag hoppas att de som nu motarbetar ett genomförande av enhetstaxan har klart för sig att ett mindre tillskott till en inkomst kan medföra marginaleffekter, som kan uppgå till, ja, överstiga 100 procent av tillskottet på grund av den avgiftshöjning som blir en följd av den differentierade taxan. Det är alltså minst lika viktigt för de familjer det här är fråga om – förvärvsarbetande med barn – att få en rimligare barntillsynstaxa som att få en skattesänkning, inte minst från jämställdhetssynpunkt.

Jag skall nämna ytterligare ett hinder för jämställdhet mellan män och kvinnor. Fortfarande har vi en skattereduktion på 1 800 kronor som ett inslag i en för övrigt individuell beskattning. Detta kostar statskassan 1,3 miljarder kronor per år. Av dessa pengar tillfaller 450 miljoner kronor familjer utan barn. 390 miljoner tillfaller familjer med inkomster på 50 000 kronor om året och mer. Det är alltså en väsentlig del som kommer på familjer med höga inkomster, varav många är barnlösa. Familjer med höga inkomster behöver väl knappast den subvention som ligger i 1 800-kronorsavdraget, och det bör vara rimligt att man i stället lägger pengarna på en utbyggnad av barntillsynen. På sikt bör vi ta bort denna rest från sambeskattningsdagarna och i stället kompensera de grupper som behöver kompenseras. Det är enligt min mening tid att man på allvar tar itu med denna fråga. Man kan lämpligen börja med de högsta inkomstgrupperna.

Från socialdemokratiskt håll har vi arbetat med att försöka få till stånd jämställdhet mellan män och kvinnor. Inte minst har de insatser som gjorts under de senaste åren haft effekt. Mycket återstår dock att göra innan man bryter slentriantänkandet och traditioner.

Vad gör nu de borgerliga partierna i det här sammanhanget? Som vanligt kommer de med motioner om vårdbidrag, skatteavdrag, fler

deltidsplatser m. m., som skulle konservera den situation vi redan befinner oss i. Men man kommer knappast med några uppslag som skulle påskynda utvecklingen mot ökad jämställdhet mellan män och kvinnor. Moderaternas fördomsfullhet på detta område tycks sannnerligen ha ökat med åren. Det är därför viktigare än någonsin att vi inom socialdemokratien håller kursen klar och fortsätter att energiskt påverka utvecklingen i rätt riktning.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Fru Hörnlund kunde i sitt anförande inte alls motbevisa det faktum att den privata företagsamheten i vårt land får motta gåvor i olika former, subventioner och bidrag. Det var en kommentar till proposition nr 7 som gjorde att fru Hörnlund menade att jag skulle misstro de fackliga företrädarna på arbetsplatserna. Nej, det gör jag inte alls. Dessa kan göra varken från eller till när det gäller de extra tio kronor per timme och arbetare som företagen får i ren gåva. Pengarna skall användas till utbildning av de anställda. Så enkelt är det med det.

Regeringen har tidigare inte velat erkänna att detta lokaliseringsutbildningsbidrag är ett direkt produktionsbidrag, men nu gör man det i proposition nr 7 även om man inte säger det rent ut. Av AMS:s petita verkade det som om pengarna skulle kunna användas för produktionen, även om regeringen inte gick så långt. Enligt AMS:s rekommendationer skulle dessa pengar till och med kunna användas för att utbilda invandrare i svenska, trots att vi i riksdagen tidigare har fattat ett beslut om den frågan. Regeringen ansåg AMS:s förslag vara väl magstarkt och tog inte med det i propositionen. AMS ville att företagen skulle få ytterligare fem kronor, dvs. utöver de tidigare tio kronorna. Inte heller det gick regeringen med på.

Så långt kan man alltså gå i sina rekommendationer. I borgerliga motioner krävs också att regeringen i sin proposition skall ta med de bidrag som AMS har rekommenderat. Det skall bli intressant att se om det i inrikesutskottet blir en samskrivning eller inte.

Fru Hörnlund sade ingenting om de bolag som skulle kunna komma i åtnjutande av dessa bidrag eller gåvor. Det kan kanske kännas litet märkvärdigt och underligt att vara med och besluta om att ge sådana här bidrag till de multinationella företagen, vilka har orsakat så stora skador i detta land. Dessa företag betalar cyniskt nog inte ens skatt i detta land, men gåvor och bidrag skall de ha.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Lorentzon kom med ganska fantasifulla påståenden om företagen, och jag finner ingen anledning att närmare kommentera dessa.

Jag kan inte förstå varför herr Lorentzon klagat på invandrarutbildningen i det här sammanhanget. Frågan tas ju, som herr Lorentzon själv sade, inte upp i propositionen och då finns det heller ingen anledning att beröra den nu.

Jag vidhåller min uppfattning att herr Lorentzon har dåligt förtroende för de fackliga företrädarna. De skall faktiskt vara med om att godkänna

att denna utbildning kommer till stånd. Ett riksdagsbeslut i enlighet med regeringens förslag innebär också att de skall ha tillsyn över denna verksamhet.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det ändrar ingenting i sak, fru Hörnlund. Frågan gäller de tio kronorna till företagen per arbetare och timme. Om en facklig representant är med om att fatta beslut beträffande utbildningen förändrar ingenting i sak. Det är denna gåva vi skall besluta om. Utbildningsfrågan är av underordnad betydelse i sammanhanget.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Fru talman! Länsarbetsnämnden och de fackliga företrädarna har möjligheter att själva vara med och bestämma om denna utbildning skall komma till stånd eller om den över huvud taget skall godkännas. Deras inflytande påverkar alltså denna fråga.

Fru tredje vice talmannen anmälde att herr Lorentzon anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Det är helt naturligt att remissdebatten i stor utsträckning rör den ekonomiska politiken. Våra möjligheter att bygga ett mänskligare samhälle är beroende av tillgången på ekonomiska resurser. Det upplever vi dagligdags i vårt politiska arbete. Vi kunde göra mer t. ex. för de eftersatta grupperna och på vårdområdet, om vi bara hade de nödiga ekonomiska resurserna. Sysselsättningsfrågorna och den förda näringspolitiken är nog så viktiga ingredienser i denna remissdebatt, och det med all rätt. Inte minst viktigt är det att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten, som kan få ytterst allvarliga konsekvenser genom att undergräva tron på politikernas vilja och förmåga att skapa ett gott samhälle.

Men även om detta är oerhört viktiga frågor skall jag inte nu ägna mig åt just dem. Jag vill i stället ta upp några andra frågor, som har betydelse för vår strävan att bygga ett mänskligare samhälle.

Jag skall till att börja med säga något om synen på människovärdet. Låt mig citera några ord av dr Alf Ahlberg: "Den del av världen, som längst påverkats av kristendomen är den där det kämpats mest för människovärde, frihet och mänskliga rättigheter och där man" – här citerar Ahlberg i sin tur Pär Lagerkvist – "trots all ofullständighet i resultatet dock nått längre härvidlag än någon annan kultur tillnärmelsevis nått."

Ingen kan förneka att när det gäller människovärdet har kristendomen, den kristna tron, i sekler varit en inspirationskälla. Den manar oss att visa respekt för allt mänskligt liv, även det ofödda, och att vårda de svaga och hjälplösa. Men den skänker också mening åt vår arbetsdag och skapar tillförsikt i livets påfrestningar. Det är angeläget att vi som folk och enskilda värnar om de tillgångar som kristen tro och kristen kultur skänker. Det kan vi bl. a. göra genom att själva respektera de bud eller

normer som Bibeln, Guds eget ord, ger oss. Tio Guds bud och Nya testamentets etik är lika giltiga i dag som för hundra eller tusen år sedan och är alltför en fast grund för ett framgångsrikt samhällsbyggande.

Detta är enligt min mening utgångspunkten. På den grunden får vi bygga vår omsorg om medmänniskorna – när det gäller fostran av våra barn, i hem och skola, vården av de gamla och omsorgen om dem som kommit snett i livet. Den syn på människans personliga värde som kristendomen ger oss måste få prägla våra ställningstaganden och våra beslut när det gäller omsorgen om våra medmänniskor, och den måste få komma till uttryck i umgänget med dem, oavsett var vi möter dem.

Det personliga engagemanget är viktigt på alla områden i samhällslivet men kanske alldeles särskilt på vårdområdet. Låt mig i det sammanhanget citera vad en framstående psykiater sagt om människovård och livsåskådning: "Det personliga engagemanget innebär aktivitet. Det förmedlar något till den hjälpsökande som innebär, att denne återfinner ett personligt intresse och upplever att det där finns någon som bryr sig om hur man har det, och som är intresserad av att hjälpa. Det är svårt eller omöjligt att genomföra, om det inte hos en själv finns en känsla för eller en upplevelse av att vi har en uppgift och att det finns ett värde i uppgiften. Livsåskådningen", säger han, "uttryckt på detta enkla och allmängiltiga sätt har därför en stor mentalhygienisk betydelse."

Engagemang, omsorg om medmänniskan, vi kan också kalla det solidaritet, den omsorgen och solidariteten får inte veta av några gränser, allra minst rasgränser.

Den kristna tron har sedan länge inspirerat till en omfattande och välsignelsebringande gärning i många underutvecklade länder – vi kallar det mission. Hjälpen till u-länderna har i dag fått andra dimensioner och sker till stor del genom statliga insatser. Vi hälsar detta med glädje och väntar att enprocentmålet enligt tidigare beslut skall nås i år. Men det är inte bara storleken av hjälpen som är av betydelse, utan också hur den ges. Det är säkerligen en god väg att slussa mer av hjälpen genom missionen som redan har erfarenheterna och personalen, och jag för min del rekommenderar att detta sker. Jag är övertygad om att de medel som slussas den vägen verkligen blir till hjälp för de människor det gäller.

Det är också angeläget att den hjälp som av SIDA och internationella organisationer i samarbete med SIDA förmedlas till u-länderna ges på ett sådant sätt att de som tar emot hjälpen får vara med i skeendet på ett tidigt stadium. Jag har ingen egen erfarenhet av hur detta går till – säkert kan det vara olika från fall till fall – men jag tror det är synnerligen viktigt att de själva får vara med. Därför vill jag fråga vederbörande statsråd: Får representanter för mottagarländerna själva vara med och besluta om hur hjälpen skall ges och hur mottagandet skall ske? Om detta inte är fallet, är det då möjligt att låta det ske, och vill regeringen i så fall verka för att det sker? Det är enligt min mening oerhört viktigt att hjälpen ges under sådana former att den stärker mottagarnas självförtroende och inte låter dem på något sätt uppleva att de är, som det förr kallades, nådehjon. Också här är det fråga om omsorg och engagemang.

Men omsorgen om medmänniskorna får inte endast gälla hjälp i svårigheter och nöd, vare sig här hemma eller i u-länderna. Det gäller

också att satsa på förebyggande åtgärder. Här kommer kampen mot bruksgifterna in i bilden. Det finns anledning att fråga, hur långt utvecklingen mot en alltmer utbredd och intensiv användning av alkohol, narkotika och tobak kan gå utan att den sociala och kulturella samhällsgemenskapen äventyras. Särskilt allvarligt är enligt min mening att användningen av dessa bruksgifter tränger ner i allt lägre åldrar. Mellanölet har i det sammanhanget spelat en ödesdiger roll, men jag skall inte i dag gå in på den saken.

Alkoholfrågan är fortfarande vårt största olösta sociala problem. Alkoholens skadeverkningar är mångfaldiga och stora. Det påminnes vi om senast i går genom en recension i en tidning om de glömda barnen. Med detta uttryck avsågs barn som växer upp i alkoholisthem. Där fanns barnintervjuer, som var minst sagt skakande. Vi hoppas att alkoholpolitiska utredningen snart skall komma med sitt betänkande och ge oss material och anvisa vägar för en framgångsrik kamp mot dessa gifter, som vållar så oerhört stor skada.

För närvarande har vi att på bästa sätt stödja de organ och organisationer som har till uppgift att genom upplysning och sitt arbete i övrigt minska eller eliminera användningen av bruksgifterna.

I en motion har jag och en rad partikamrater föreslagit ett kraftigt utökat stöd till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning och till nykterhetsorganisationerna, och folkpartiet har också i en partimotion föreslagit kraftfulla åtgärder i syfte att tränga tillbaka användningen av narkotika, alkohol, thinner och andra berusningsmedel samt åtgärder för att hjälpa dem som redan har blivit beroende av dessa gifter. Enligt min mening är det utomordentligt angeläget att riksdagen sluter upp kring detta förslag. Också herr Wirtén har talat här om detta, – och jag vill instämma i vad han sade på den punkten.

Vi behöver hjälpa, vi behöver lindra nöden, men det är minst lika viktigt – ja, ännu viktigare – att vi försöker förhindra att nöd uppkommer. Därför är det så angeläget att vi satsar på förebyggande åtgärder, och dit hör onekligen stödet till det frivilliga ungdomsarbetet. Att stödja det och de ideella och kristna frivilligorganisationerna är säkerligen mycket klokt också från rent ekonomiska synpunkter. Vi hälsar därför med glädje det ökade stödet till trossamfunden, som föreslås i statsverkspropositionen. Även om vi anser att det borde vara ännu större hindrar inte det att vi här ger ett erkännande.

Däremot har ett uttalande av bostadsministern i bilaga 14 till statsverkspropositionen väckt förvåning och oro i vida kretsar. Jag tänker på de villkor han vill ställa för stöd till kyrkliga samlingslokaler. Villkoret för stödet skall enligt förslaget vara att lokalerna "opartiskt, i skäligen omfattning och på skäliga villkor hålls tillgängliga för upplåtelse åt varje" – utan några som helst undantag – "inom orten verksam organisation eller grupp med organiserad verksamhet". Vill man undanta någon del av lokalerna från denna upplåtelseskyldighet utgår inget statsbidrag till den delen. Och statsrådet Carlsson tillägger: "Det kan enligt min mening inte komma i fråga att ge trossamfunden en mer gynnad ställning än övriga organisationer – – –."

Uttalandet visar att statsrådet inte har förstått vad det här är fråga om.

Det kan visst komma i fråga, herr statsråd, att visa respekt för andras uppfattning om vad de finner strida mot rummets helgd eller deras trosuppfattning. Och jag hoppas verkligen att regeringen tänker om på den här punkten, i synnerhet som undantag redan har gjorts när det gäller nykterhetsorganisationernas lokaler. Såvitt jag vet är man inte skyldig att upplåta dem för utskänkning av spritdrycker. Jag förväntar mig att bostadsministern stiger fram och förklarar att han har ändrat mening på den här punkten. Stödet till frivilligarbetet kan ges på många sätt, men man kan också genom olika åtgärder motarbeta detsamma.

Det är enligt min mening ett väsentligt samhällsintresse att stödja de positiva krafterna i samhället. En kraftfull satsning på idrotten och det frivilliga bildningsarbetet och ett effektivt stöd till de ideella och kristna frivilligorganisationerna är viktiga ting när det gäller att bygga ett mänskligare samhälle.

I detta anförande instämde herrar Sellgren, Hylltander och Åberg (samtliga fp).

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Fru talman! Dagens debatt har rört sig över vida fält – vår ekonomi, vårt försörjningsläge och vår beredskap, där energikrisen har blivit en tankeställare. Samtliga demokratiska partier är ense om att stimulansåtgärder måste vidtas för att främja den ekonomiska utvecklingen. Här gäller det att finna lösningar på dagens problem för att öka efterfrågan och sysselsättningen. Självklart kommer här också frågorna om prisstegringarna och den ekonomiska stabiliteten in i blickfånget.

Jämsides med de frågor som berörts om hur man kortsiktigt skall komma till rätta med de svårigheter som tornar upp sig finns det anledning att ägna de mer långsiktiga spörsmålen uppmärksamhet. Tyvärr finns det en risk att stundens bekymmer får skyla över det långa perspektivet och att det blir något av tuvhoppning i fråga om insatser. I en värld där vi kommer allt närmare varandra och blir alltmera beroende av varandra är det angeläget att söka skåda in i framtiden. Vi har inte rätt och inte heller möjlighet att tro att vi här uppe i Norden skall kunna uppföra oss oberoende av omvärlden. Den oljekris som vi upplevt de senaste veckorna har blivit något av en tankeställare och gjort klart för oss hur beroende vi egentligen är av varandra. Vi här i Sverige talar gärna och väl om vårt välfärdssamhälle, om vilken hög materiell standard vi nått. Den som upplevt Fattigsverige – både bildligt och bokstavligt talat –, den som inte glömt barna- och ungdomsårens bittra upplevelser, den kan inte tala om den gamla goda tiden i detta avseende. Låt mig sedan få säga att det inte finns någon generation som fått uppleva så väldiga förändringar som vi vilka nu nalkas de 60 åren. Det har varit en materiell standardhöjning som gör Sverige till ett "överklassland" i världen. Vi kan mäta det i antal bilar per tusen invånare, i försäljningen av färg-TV-apparater, i antalet utlandsresor osv. Men sedan jag sagt detta är det också anledning att erinra om att det finns klyftor i vårt samhälle, att det finns människor som av olika anledningar lever på livets skuggsida. Tyvärr måste vi konstatera att många människor i dag upplever

otryggheten som en realitet, som känner ängslan och oro inför framtiden. Skälen kan vara flera. Vi har ett samhälle i förändring, och den omflyttning och koncentrationspolitik som i långa stycken präglar vårt samhälle har spelat in. Att bli rottryckt från sitt ursprung och komma till helt nya förhållanden går inte alltid utan vidare -- det sätter spår efter sig. Ett samhälle i förändring fordrar också insatser till gagn och stöd för den enskilda människan. Det är angeläget att politikerna är observanta på vad som sker i tiden.

Inledningsvis anförde jag att vi för stundens bekymmer inte får glömma det längre perspektivet. Vart är vi på väg egentligen? Vilka är tendenserna inför framtiden? Kan vi gå vidare i vår jakt efter en högre bruttonationalprodukt i strävan att nå en fortsatt ökning av realstandarden? På vilka områden skall vi satsa våra ökade resurser, våra ökade möjligheter? Och finns det andra värden än att samla en mängd ting omkring sig? Den debatten är nog så intressant. Uttrycket "livskvalitet" har kommit som ett belägg för att nya värderingar är på väg. Ungdomsrevolten, som egentligen inte är någonting nytt, är också ett exempel på att någonting är på väg, att det är någonting som skymtar i kulisserna.

Debatten om hur framtiden kan bli i ett längre perspektiv är nog så intressant. Tyvärr har den debatten inte fått något nämnvärt utrymme i vårt land, inte det utrymme som den rimligen borde ha fått i vårt s. k. Välfärdssverige. Jag har sagt att det inte finns någon generation som varit med om så väldiga förändringar ur materiell synpunkt som vår. I de länder där man för denna debatt säger man också, att den standard vi nått i västvärlden är den högsta materiella standard som någon generation kunnat uppnå. Men sedan kommer dessa stämmor till eftertanke: Det kommer heller ingen generation efter oss som får den höga materiella standard som vi har i dag.

Är dessa påståenden bara dystra domedagsprofetior som vi alltid möter? Vadan denna oro inför framtiden, när vi känner ambitionerna och viljan att bara göra det bättre och bättre? Vad är det för någonting som skulle kunna bryta den uppåtgående trend som präglat i stort sett hela 1900-talet i vårt samhälle?

Fru talman! Jag tror att det kan finnas anledning att stanna upp inför de skäl och motiveringar som anförts för att vi har nått toppen och för att vi nu skulle vara på väg utför mot en lägre standard.

Det första skälet är befolkningsutvecklingen, att världens befolkning ökar med 60-70 miljoner människor per år. Nu säger kanske inte dessa siffror oss så mycket. Men omräknade ger de en annan bild. 180 000 flera människor varje dag önskar plats vid matbordet och vill äta sig mätta. Att världens livsmedelstillgångar är begränsade gör inte problemen mindre. Av världens befolkning i dag svälter en tredjedel, en tredjedel får otillräcklig näringstillförsel, medan en tredjedel äter sig mätt. Man förstår då att här finns ett problem för framtiden.

Denna fråga om maten går också in som en väsentlig del i den andra motiveringen, nämligen u-landsproblematiken. I en värld där vi kommer närmare varandra blir tredje världens framtid en nära realitet också för oss. Frågan om vår u-hjälp, om enprocentsbidraget, kommer säkerligen

att få helt andra dimensioner, när man vet vilka enorma behov som finns på detta område. På sikt lär det knappast gå att låta de nuvarande klyftorna mellan de rika och de fattiga länderna bestå. Solidaritet och humanitet kommer i en framtida värld att bli en realitet – vi kommer att få ta vårt ansvar. Gör vi inte det, kan vi riskera att bli hårdhänt påmint om detta ansvar.

Missionen har här visat vägen genom stora hjälpinsatser i drygt hundraåret. Man är därför – jag säger det som en parentes – förvånad över den likgiltighet som TV visat för denna humanitära verksamhet. När Svenska ekumeniska nämnden hade sin stora insamling under u-veckan 28 oktober–4 november 1973 förbigicks detta kristna arrangemang med total tystnad av TV. Detta är helt enkelt oförsvarligt. Man har plats för ”färgade” inslag av olika slag i TV-nyheterna men inte för insatser till hjälp och stöd för u-hjälpen. Nu är detta med TV och dess negativa inställning till folkrörelserna och de kristna samfundet inget nytt. Sällan redovisas i TV de positiva insatser folkrörelserna gör. De är verklighetsfrämmande för dem som har ansvaret för massmedia. Politikerna och hela vårt samhälle lider av den snedvridning som förekommer. Denna parentes är nog så viktig, för här möter vi grupper av människor som är beredda att göra en solidarisk insats för u-länderna, för den tredje världen.

Det tredje skälet är den miljöförstöring som vi upplever i ordets vidaste bemärkelse. Vi har upprörts av kärnvapensprängningar med åtföljande nedfall och genetiska risker. Men hur ofta tänker vi på att det är ett tunt matjordslager, som vi är beroende av för vår livsmedelsförsörjning? Och hur är det med våra vatten, som vi ofta smutsar ner och som gör sitt eget kretslopp? Vi är omgivna av ett tunt luftlager, som ger oss det syre vi behöver för livets utveckling och fortbestånd. Dessa tre komponenter jämte vissa närsalter och spårelement är basen för vår levnad.

Till miljöförstörelsens problem hör också nedbrytningen av hela vår livsmiljö – vår kulturmiljö. Nobelpristagaren Konrad Lorenz varnar för risken att vi förlorar förmågan till vördnad för skönhetsupplevelser. Det är en ny aspekt på miljöproblematiken, som är nog så intressant.

Det fjärde skäl man pekar på är råvaruförbrukningen. Man vågar på vissa håll tala om det slöseri som råder. Den energikris som världen nu upplever är ett varningstecken på att vi lever farligt. Kan och vågar vi ta lärdom av vad som nu sker och inse att vi har begränsade resurser som det gäller att hushålla med? Den frågan har var och en av oss anledning att ställa sig.

Det femte skälet till oro inför framtiden är den medicinska och tekniska utvecklingen och förändringarna i sjukvårdspanoramata. Experterna betecknar detta som olusten för att anstränga sig, detta jämsides med stressen och hetsen av de psykiska krav och störningar som vi utsätts för och utsätter oss för.

Och slutligen, för det sjätte, den ”kulturkris” som vi genomlever. Vi sopar alla traditioner över bord, alla normer som förr hade värde och betydelse, allt som ger innehåll och stabilitet åt tillvaron. Vad blir då kvar av vägledning och stöd?

När man följt den internationella debatten på det här området och

väger samman vad dessa framtidsforskare och experter kommer fram till, så talar detta för att vi är på väg mot en tillvaro med stora risker för lägre materiell standard än den vi har i dag. Jag tror, fru talman, att det finns anledning att stanna upp ett ögonblick inför de perspektiv som ligger förborgade i framtiden.

Många synpunkter kan självfallet läggas på vad jag här kort sökt att redovisa. Är den skisserade utvecklingen ofrånkomlig, eller finns det möjligheter att lägga om kursen för att undgå de risker och faror som anförts? Optimisterna – och de är många – anser det. De mera tveksamma – jag höll på att säga de mera verklighetsbetonade och jordnära människorna – ställer sig tvivlande. En sak torde dock behöva sägas: Dessa allvarliga frågeställningar berör oss alla och envar i ett längre framtidsperspektiv.

Den andra intressanta frågeställningen är denna: Om det blir en sänkt materiell standard, hur skall då det vakuum som uppstår utfyllas?

Här är jag då tillbaka till vad jag anförde inledningsvis, nämligen att man söker finna någon komponent som kan fylla ut detta tomrum genom satsning på ett ökat kulturengagemang. Med andra ord, att genom kulturinsatser söka ge innehåll åt tillvaron, att söka hitta en mening med livet. Där kommer ordet livskvalitet igen.

Dessa tankegångar, fru talman, ger anledning till eftertanke. Det går inte att komma förbi dessa frågeställningar, när vi kanske står vid en skiljeväg, vid en vändpunkt i fråga om vår materiella standardutveckling. Jag vågar säga att utan mening och innehåll i tillvaron, oavsett hur framtiden kommer att se ut, så har vi människor svårt att finna tillförsikt inför framtiden. Det finns i dag i västvärlden många tecken som tyder på oro och ängslan inför framtiden. Människorna saknar mening och innehåll i tillvaron, och det är där vi har att söka orsaken till denna oro och denna ängslan.

Jag skall helt kort peka på några saker som vi får anledning att återkomma till här i riksdagen.

Det är alkoholvanornas utbredning till allt flera och allt yngre – ett av våra största sociala problem.

Det är känslolivets nedfrysning med minskad hänsyn till och respekt för andra människor.

Det finns många områden att peka på, men jag skall bara stanna för ytterligare ett, utvecklingen på abortområdet. Från 3 000 aborter år 1960 har siffran ökat till 15 000 år 1969, och för år 1973 blir antalet 26 000. Jag skall avstå från alla värdeomdömen och bara ställa några frågor: Hur upplever man sin situation innan man tagit detta steg? Hur upplever man situationen när man har tagit det steget? Och hur upplever man det 10 eller 20 år bakefter? Hur är det med respekten för livet, och vem bevakar det ofödda barnets rätt? Ligger det inte, fru talman, i dessa siffror – 26 000 aborter det senaste året – en anklagelse mot samhället? Trots alla trygghetsreformer, där vi söker bygga ut det sociala systemet, inte minst tryggheten för mor och barn, får vi uppleva denna skrämmande utveckling.

Fru talman! 1974 är på sitt sätt ett jubileumsår. Det är 60 år sedan vi började med den allmänna folkpensionen i Sverige och fick vår nuvarande

pensionsålder om 67 år. Det var ett djärvt grepp man tog den gången, när man lade grunden till den ålderstrygghet vi har i dag. Mycket har ändrats på dessa 60 år ... jag sade inledningsvis att ingen generation varit med om sådana förändringar som just vår. En sak är dock oförändrad: vår nuvarande lagstadgade folkpensionsålder.

Redan 1959 – som det nyss har erinrats om – togs frågan om en sänkning av pensionsåldern upp i riksdagen. Centern har år efter år under 1960-talet fram tills i dag drivit denna fråga. Det är vår mest angelägna sociala fråga att sänka pensionsåldern. År efter år har denna fråga avvisats av riksdagsmajoriteten. Att det utlöste bitterhet och besvikelse hos alla de åldersgrupper som ställts utanför är förståeligt och naturligt. Här kan man verkligen tala om förlorade år.

Inför trycket utifrån ser det äntligen ut som om denna viktiga fråga skall bringas till sin lösning. Det signaleras i statsverkspropositionen att förslag är att vänta till årets riksdag. Äntligen, skulle jag vilja säga. Rättvisan skall dock segra till slut. Den sega, envisa kamp för rättvisa, jämlikhet och solidaritet på detta område som centern fört skall äntligen ge resultat. Den dag riksdagen beslutar om sänkt pensionsålder har en av våra största sociala frågor bringats till sin lösning.

Herr finansministern STRÄNG, som meddelat att han i samband med denna debatt ämnade besvara herr *Burenstam Linders* (m) i kammarens protokoll för den 23 januari intagna fråga, nr 35, om förslag till riksdagen rörande sysselsättningstödjande och andra stabiliseringspolitiska åtgärder, erhöll ordet och anförde:

Fru talman! Jag skall börja med att ge ett erkännande, vilket kanske inte är så vanligt när jag tar ordet, men jag riktar det till två parter som representerar starkt motstridande intressen och som arbetar utanför det här huset, nämligen Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen, för den snabba och resoluta överenskommelse och uppgörelse som träffades för en vecka sedan. Det var något av en ekonomisk stabiliseringspolitisk insats i denna snabba uppgörelse med vad det betyder för nationen, eftersom parterna fungerade som något av riktgivare för den utomordentligt viktiga fråga som lönesättningen för innevarande år innebär. De båda parterna gjorde det utan medlare, utan förlikningskommissioner. Utan rubriker fördes förhandlingsarbete och utan dramatiska rapporter i massmedia om hur nära sammanbrottet låg med alla de konsekvenser det skulle ha inneburit – allt enligt känt mönster. Det betyder enormt mycket för företagets investeringsplanering, det betyder mycket för den personliga konsumtionsutvecklingen och därmed också för landets ekonomi. Vi har exempel på nationer där man inte har visat motsvarande mogenhet i det ansvarsfulla förhandlingsarbete som åligger parterna, och de exemplen är i och för sig ganska avskräckande.

Jag skall emellertid, herr talman, i detta inlägg kortare än brukligt – då finansdebatten väntar om någon månad och jag väl har möjlighet att där framföra något utförligare synpunkter på hur jag ser på läget – försöka hålla mig till det avsnitt av remissdebatten som koncentrerat sig kring ekonomin.

Jag har under de senaste veckorna umgåtts ganska flitigt med många briljanta vetenskapsmän inom den nationalekonomiska disciplinen. Alla har inte varit eniga – som det sades tidigare här i dag när man återopade den nationalekonomiska vetenskapen som stöd för sin uppfattning – och det vore kanske för mycket begärt av denna speciella krets av intellektuella tänkare. Jag har mött sådana som varit överens med mig om att det var klokt att vänta och se hur utvecklingen skulle gå. Jag har träffat dem som sagt att det nu är riktigt att stimulera ekonomin och att göra det genom att tillfälligt sänka momsen. Jag har träffat andra – bl. a. en professor och en docent – som har sagt till mig: Låt bli att sänka momsen! Det är inte den rätta medicinen i dagsläget.

Jag har emellertid i dessa utomordentligt intressanta diskussioner, som jag haft tillfälle att föra i två fora i Stockholm och ett forum i Göteborg, fäst mig vid att man ofta dragit slutsatser på som jag tycker – men det är kanske en speciell uppfattning hos mig – ganska subtila och abstrakta grunder. Man talar gärna om ett outnyttjat kapacitetsutrymme, som är till finnandes i dag och som skall tas till vara, lämpligen genom stimulanser över statsverksbudgeten. Jag måste nog erkänna att jag stundtals har stått rätt frågande inför de tvärsäkra påståenden som serverats.

Ingen kan väl bestrida att energin är en alldeles avgörande produktionsfaktor. Det har ju i den mycket flitiga energidebatten kommit fram, att vid en jämförelse av energiförbrukningen per invånare i vårt land med motsvarande siffror i andra länder torde vi ligga i den absoluta världstoppen. Energin är specifikt för vår del en alldeles avgörande produktionsfaktor. Får vi en brist på den punkten – och det är vad vi har – är det en fysisk begränsning i vår kapacitet, som det är utomordentligt svårt för oss att motverka. Jag tror att alla håller med mig om att bristen i denna produktionsfaktor aldrig kan bli en outnyttjad reserv.

Kan vi då ersätta oljan med substitut eller med den mänskliga arbetskraften? Ja, det finns väl vissa möjligheter att successivt nå detta mål, men jag tror att vi har en lång och mödosam vandring fram till dess att vi effektivitetsmässigt uppnått samma energikapacitet som oljan ger oss i dag.

Hur förhåller det sig med den outnyttjade arbetskraftskapacitet som talesmännen för denna skola gärna tar fram när de talar om ett utrymme som skall fyllas ut? Jag menar, herr talman, att man får läsa den tillgängliga statistiken i detta avseende med en viss grad av försiktighet och reservation, helt enkelt därför att den lediga arbetskraft vi har och som vi avläser inte utan vidare är placeringsbar där man fortfarande skulle kunna räkna med ett visst outnyttjat kapacitetsutrymme.

Jag kan ta som exempel Göteborg, där vi under hela den gångna sommaren och hösten har haft ca 5 000 obesatta platser och 4 800 lediga arbetslösa. Det ligger statistiskt nära till hands att bara sätta bindestreck mellan dessa storheter och att samtidigt försöka eliminera arbetslösheten och utnyttja kapacitetsutrymmet. Tyvärr är det inte så lätt. De ungdomar som söker arbete – många gånger ganska högt utbildade – och de husmödrar som förklarar sig beredda att ta ett arbete motsvarar inte utan vidare de krav som ställs på t. ex. de 1 500 grovplåtslagare och svetsare

som efterfrågas av de göteborgska varven.

I den praktiska hanteringen stöter vi alltså ständigt på ett annat problem, som jag tycker att man hoppar över i de snabba vetenskapliga analyserna av den här frågan. Det matematiskt framräknade outnyttjade kapacitetsutrymmet må vara hur väldokumenterat som helst när man står i katedern -- omsatt i verkligheten är problemet annorlunda. Det finns emellertid andra skäl för att den stimulans som regeringen i dag har presenterat är godtagbar, riktig och försvarbar, och jag skall återkomma till dem litet längre fram.

Jag vill bemöta den kritik som intensivt framfördes under förmiddagens debatt. Regeringens handlande skulle innebära ett brott mot riksdagens arbetsordning, sades det, och det kom påståenden om nonchalans emot oppositionen, förutom hela denna litanian som jag mer och mer förstrött har tagit del av i den borgerliga pressen -- den var spännande i första början, den blir mer och mer ointressant ju längre den håller på -- om att den tidigare relativt handlingskraftige finansministern i och med pensionsålderns inträde praktiskt taget tappat all handlingskraft och står vill utan att veta vad han skall göra. Jag skall försöka redovisa vad som var anledningen till att regeringen har gjort som den har gjort. Det blir en lugn -- jag försäkrar det -- och kanske något tråkig redovisning av hur en nationalbudget och försörjningsplan egentligen kommer till. Men om det är någon som orkar lyssna på vad jag nu säger, tror jag att de här beskyllningarna för respektlöshet emot riksdagen och nonchalans mot oppositionen får varvas ner till sina mera naturliga nivåer.

En nationalbudget och försörjningsplan skall vara färdig före julafton. Den skall delas till statsråden som lämplig jullektyr, vilket naturligtvis är någonting av sadism från finansministern -- men tyvärr är det så, det går inte att komma undan det. Tredjedag jul samlas regeringen för slutjusteringar av produkten. Det är nödvändigt om man vill leverera den i tryckt och färdigt skick till den kommande riksdagen den 11 januari, som det brukar vara.

Då vi skrev eller, rättare sagt, skulle skriva årets finansplan hade vi det inledande skedet av oljekrisen. Saudi-Arabien oljeminister Yamani deklarerade i svensk television för alla som ville lyssna att nu blir det en 25-procentig reduktion av leveranserna, och den skall skärpas med ytterligare 5 procent per månad längre fram, så länge som Israel står kvar på den västra kanalstranden. Han sade vidare att man skulle kunna räkna med en stegvis lättnad och fullt flöde i oljeleveranserna då Israel var tillbaka vid gränsen före sjudagarskriget 1967. Där hade vi således en rent militärpolitisk, internationellt storpolitisk komplikation när det gällde att bedöma hur oljetillförseln -- någonting av blodomloppet i hela vår ekonomiska tillväxt -- skulle te sig framöver.

Jag skall villigt erkänna, herr talman, att här kände jag min stora begränsning, och jag var inte ensam om att känna det så. Vi hade i mitten av december månad genom våra förbindelser med OECD i Paris försökt skaffa oss en uppfattning om hur man i andra länder betraktade oljesituationen och vad man drog för slutsatser.

Jag skall i allra största korthet redovisa några av de synpunkterna.

OECD sade i sin decemberrapport, som vi vid det tillfället erhöll, att varje bedömning av den ekonomiska aktiviteten inom OECD-området eller i individuella länder är inte mera meningsfull än de antaganden om oljetillgången som den grundar sig på, och varje sådant antagande skulle bli totalt godtyckligt.

Vi nöjde oss inte enbart med att få denna information från OECD, utan vi följde den internationella ekonomiska debatten och försökte ta reda på hur man betraktar läget i de andra europeiska industriländerna. Vi fick en konjunkturrapport i vår hand, som härstammade från Belgiens expertis på området. Där sägs att man kan räkna med för det första ett avsakande av tillväxten med åtföljande effekter på sysselsättningen, för det andra en acceleration av inflationstendenserna, för det tredje en minskning av statsinkomsterna och för det fjärde svårbedömbara effekter på handelsbalansen. Inför denna osäkerhet har konjunkturrådet ansett sig böra avstå från att upprätta några prognoser.

Vi försökte informera oss om hur man i England såg på situationen. Där var prognoserna stigande arbetslöshet, förkortad arbetsvecka – två oläcka ting samordnade sig till dessa effekter: dels oljekrisen, dels oron på arbetsmarknaden – och en starkt ökad utländsk upplåning för att över huvud taget överleva det våldsamma valutautflöde som har kännetecknat denna stora nation under framför allt det senaste året men även tidigare.

Vad Västtysklands industriminister sade när han började fundera över detta fick vi också möjlighet att studera. ”För det ekonomiska området är nu enligt regeringen en dubbelstrategi nödvändig. Man måste motverka sysselsättningsvårigheter inom vissa sektorer utan att därigenom förhindra nödvändiga strukturförändringar” – följaktligen ett inslag av selektiv arbetsmarknadspolitik – ”medan man samtidigt måste bibehålla de generella restriktionerna för att begränsa utrymmet för kostnadsstegringar och för prishöjningar.”

I vårt naboland Danmark stod man också inför situationen att försöka bedöma oljekrisens verkningar. Det resulterade i att man i stabiliseringspolitiskt syfte gjorde nedskärningar med 3 miljarder danska kronor i budgetutgifterna. Den holländska regeringen meddelade ungefär i mitten på januari att den hade valt samma väg – en nedskärning med 750 miljoner gulden i 1974 års budget som en följd av oljekrisen.

Man kan väl, herr talman, enkelt säga att meningarna har varit delade. Metoderna har skilt sig ganska väsentligt. Det har på vissa håll varit fråga om en metod, på andra håll om andra metoder. Det har sannerligen inte varit så att man överallt har satt sig ned och sagt att nu skall vi öka på de statliga utgifterna för att fylla i något kapacitetshål. Man har kommit fram till sina slutsatser efter något annorlunda bedömningar, som jag tror mig kunna avläsa, och jag skall säga några ord om det också.

Vilken var då vår ståndpunkt när vi kom så långt? Det hände ju någonting på juldagen som förändrade leveranssituationen i positiv riktning. Jag fick tillfälle att deklarerat vår ståndpunkt den 11 januari i Sveriges Radio-TV i samband med att budgeten presenterades. Jag tillät mig där säga kort och gott: Blir det behov av en stimulans, då kommer den här regeringen att stimulera ekonomin. Tvingas vi av utvecklingen fram till restriktioner – ja, då kommer vi att vara beredda även på detta.

Det här betyder ju egentligen ingenting annat än att man vill vara följsam till vad utvecklingen tvingar en att göra. Och jag menar att det är inget fel. Jag hade för litet sedan glädjen att läsa en artikel i en ekonomisk tidskrift där man just rekommenderade denna följsamhet som regeringen har slagit in på under senare år och som tagit sig uttryck i dels aktiviteten under höstriksdagen i fjol, dels den aktivitet som manifesterar sig i det förslag som nu avlämnats.

Vid sin bedömning i dag, herr talman, har regeringen stannat för att vår köpkraft, vår efterfrågan, kommer att konsumeras i större utsträckning av den dyrare energin och de högre priserna på bränslet. Det betyder en begränsning av vår köpkraft och vår efterfrågan på andra områden; det betyder naturligen också en begränsning av vår köpkraft och efterfrågan totalt sett. Vår dagsbedömning ger oss anledning att föreslå en stimulans. Storleken av denna kan bli föremål för olika uppfattningar – det är jag självfallet medveten om. Regeringen har i sin bedömning stannat för de 2 800 miljoner som redovisas i dagens förslag.

En ofta framförd mening som ni, ärade kammarledamöter, gång på gång haft tillfälle att inregistrera, om ni följt den ekonomiska debatten, lyder sålunda: Vi får betala 5 miljarder mer för vårt bränsle och vår energi, och följaktligen bör vi släppa till 5 miljarder -- dvs. motsvarande belopp – för att hålla efterfrågan uppe på andra områden för den interna balansens och den egna tillväxtens skull. Ja, man kan säga det. Men då skall man också vara på det klara med att saldoposten av operationen blir att vår bytesbalans och vår valutareserv försämras med 5 miljarder. Det är en mycket enkel och obestridlig logik.

Detta kan man ta i år, herr talman, därför att vi är väl rustade -- vi har ju mellan 11 och 12 miljarder i reserver. Jag brukar ibland tillåta mig -- någon gång skall man ju uppmuntra sig själv, eftersom ingen annan gör det -- att säga som så, att det var väl ändå tur att man var litet grand motståndskraftig under de här två senaste åren. Jag tror att de som så hårt och envetet under både 1972 och 1973 drev kampanjen att det är fel att ladda upp reserven och säkerheten för den svenska ekonomin -- släpp det snarast möjligt, det är det enda riktiga, sade man -- skall besinna sig något i dagsläget med hänsyn till att vi nu kan säga: All right -- vi kan stimulera den svenska ekonomin därför att vi har en reserv som ger oss den möjligheten utan att vi kommer för långt ut i det kalla vattnet, i varje fall under 1974.

Men vi skall vara fullt på det klara med, ärade kammarledamöter, att man kan inte år efter år driva den politiken. Man kan inte år efter år tömma valutareserv och bytesbalans på en summa som motsvarar fördyringen för oss på grund av vad som hänt på oljesidan utan att det får farliga konsekvenser för nationens ekonomi.

Vi har exempel på det från England och även från Danmark, två nationer som i dag får klara sig lånevägen för att över huvud taget dra sig fram. När man i Frankrike konstaterade vad oljebojkotten och prisstegringen innebar för västvärlden och drog slutsatserna av det, så reagerade och handlade de styrande i Frankrike på ett sätt som jag inte vill ge dem någon komplimang för men som väl har sin historiska förklaring i Charles de Gaulles uppfattning om hur en nation skall sköta sin ekonomiska

politik. Nu är ju Frankrike "une grande nation" – jag brukar inte tala franska och kan det inte heller, men uttrycket betyder en stor nation; det förstod ni ju också allesammans – och de Gaulle hade den uppfattningen att en stor nation också skall respekteras som en sådan. Men den kan inte bli respekterad, om den inte står stabilt i ekonomiskt avseende. Och vi vet alla vilka smädelser som det stolta Albion, dvs. England, utsattes för vid sin entré i EG, alltså i Europasamarbetet, av Frankrike just därför att här kom det en supplikant med skakig ekonomi, och en sådan ser man alltid över axeln.

Hur handlade då Frankrike i den nya situationen? Jo, trogen sin tradition lade man sig ögonblickligen i försvarsställning. Fransmännen lät sin valuta flyta, som det heter på fackspråket. Det innebär att man med kallt blod tog en devalvering. Den var visserligen bara 4 à 5 procent, men den innebar att man fördyrade importen och höjde priserna för den egna nationens medborgare, så att de konsumerade mindre. Då blev det större möjligheter att exportera varuvolymen och att den vägen snabbare skaffa sig kompensation för den valutauttömning som prisstegringen på oljan innebar. Exportera i stället för att konsumera, skulle man med en viss överdrift kunna rubricera det franska politiskt-ekonomiska ställnings-tagandet.

Våra reserver tillåter i dag en efterfrågestimulans under 1974. Man kan säga att storleken på den stimulansen kan redovisas genom en enkel addering av höstens stimulanspaket och det förslag som nu har lagts på riksdagens bord. De båda stimulanserna motsvarar ungefär 5 miljarder svenska kronor.

Jag tror också att man enklast kan bedöma denna stimulans via statsbudgeten om man erinrar sig att underbalanseringen av statens inkomster och utgifter för det sista fredliga "oljeåret", dvs. 1972/73, var 6 miljarder. Vi kan nu med stor sannolikhet bedöma underskottet för innevarande budgetår med det av regeringen i dag presenterade förslaget plus de lönekostnader som vi vet kommer att utlösas när, som jag hoppas, även staten kan säga att man i godo och utan alltför mycket väsen har klarat av sin löne- och avtalsförhandling med de statsanställda. Då kommer underbalanseringen i statsbudgeten att ligga på 11 miljarder för innevarande år, och det är en uppräknig med 5 miljarder.

Samma försiktiga beräkning som jag gjort här har mina medarbetare och jag försökt göra för nästkommande budgetår. Och de beräkningarna slutar på samma belopp, 11 miljarder i underbalans i statens budgetmässiga och finansiella verksamhet. Slår detta i samma utsträckning på vår bytesbalans och vår valutareserv då som vi räknar med att det skall slå på vår bytesbalans och valutareserv i år, är det klart att då kommer inte jag att stå här och försöka analysera detta ekonomiska problem lika lugnt och vetenskapligt – det låter kanske litet storslaget – som nu, om det även vid det tillfället är jag som i egenskap av finansminister skall göra det. Därför är det för tidigt att diskutera den frågan nu. Den dagen och den huvudvärken kommer väl tids nog.

Jag vet att det finns en skola ekonomer som säger att det är ointressant att tala om hur mycket staten underbalanserar sin budget

med, dvs. hur mycket staten ger ut mer än den tar in. Jag tror emellertid att de som så här sorglöst säger att det är ointressant att på detta sätt bedöma ekonomi, budgetbalans, samhällsekonomisk balans och prisstabilitet tar för lätt på problemet. Jag vet hur besvärligt det är att torka upp en för stor likviditet, om den dagen kommer. Och det är en åtgärd som kan bli nödvändig för att inte vårt land skall komma att leda den internationella inflationsligan. Vi har hela tiden att placera oss i en krets av andra industriländer som slåss om marknader och avsättning helt enkelt för att ge sina egna inbyggare inkomster och arbete. Den som i det slagsmålet leder inflationsligan råkar ytterst illa ut. Jag behöver inte i denna sakkunniga församling närmare lägga ut texten om det.

Det är svårt att göra en sådan upptorkning även då regeringen har en ganska stabil riksdagsmajoritet bakom ryggen. Och det beror helt enkelt på att sådana åtgärder blir så gruvligt och djupt impopulära, påfrestande och pedagogiskt svårhanterliga, när de skall förklaras för en större allmänhet. Ränthöjningar är obehagliga, och de blir inte mindre obehagliga för att de presenteras såsom ett nödvändigt restriktivt instrument för att rädda större värden, dvs. samhällsekonomisk balans och något så när stabila priser. Kreditåtstramningar är lika olustiga, och blir inte mindre olustiga för att de vid presentationen inlindas i förklaringar om att de är nödvändiga för stabilitetens skull. För en starkare finanspolitik, som betyder ökade skatter, gäller ungefär det samma. Det är ett tungt gods i bagaget då man reser omkring som pedagog i dessa frågor. Det är ett tungt gods i bagaget för valtare, när oppositionen samvetslöst använder en sådan åtgärd till att tala om att den är ett resultat av en tidigare illa skött ekonomisk politik.

Behöver man då vara så ängslig för att få stora förluster i bytesbalansen och för att göra slut på valutareserven? Av många skäl svarar jag oreserverat ja på den frågan. Man bör vara så ängslig man kan vara för en sådan utveckling. Kommer man för lågt på dessa båda strategiska avsnitt, vaknar den internationella spekulatören och gör raskt slut på resten av valutareserven och den positiva effekten av bytesbalansen.

En devalvering brukar vara det logiska slutet på en sådan här utförsbacke. I dag har vi någonting extra som tillkommer: världens valutaoro är ett faktum. Längst ute i det kalla vattnet befinner sig de nationer som saknar reserver. Den internationella valutaoron utgör således en restriktion på vårt eget handlande, en restriktion när vi bedömer graden av den stimulans som vi i dagsläget anser oss ha råd med.

Jag ansluter mig till herr Heléns förhoppning om en internationell lösning på dessa kinkiga frågor, men jag har varit med tillräckligt länge, herr talman, för att vara alldeles övertygad om att vi i dessa svåra frågor inte har någon näraliggande lösning och uppgörelse att hämta. Då är det följaktligen ett ofrånkomligt faktum att vi måste rusta oss med hänsyn härtill.

Diskussionen står i dag om alternativa stimulansåtgärder. Bland dessa har under dagens inlägg med all brio förts fram den generella momssänkningen, märk väl under kortare tid ... det senare framfört för att ge intryck av att man även är konjunkturpolitiker i sitt tänkande. Vidare har frågan om slopad moms på maten förts fram. Låt mig gärna ge

Onsdagen den
30 januari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

herr Hermansson det i varje fall teoretiska erkännandet att han också redovisar kompensation till statskassan för de fyra miljarder som faller bort när han permanent slopar momsen på maten.

I debatten har även moderata samlingspartiet som konjunkturstimulerande åtgärd framfört förslag om direkt skattesänkning den 1 juli 1974 – saken har kanske inte spelat så stor roll i själva debatten, men jag har sett förslaget i motioner och i kommentarer till dessa.

Regeringen har lagt sitt förslag, och det är litet annorlunda. Det är en stimulans via påslag för barnfamiljer och folkpensionärer, men jag tror att oppositionen i sina motioner har varit inne på samma tankegångar. Jag räknar med att det inte skall föranleda några politiska meningsbrytningar annat än beträffande principerna och utformningen av dessa stimulanslättnader. För all del, även dessa kan vara tillräckligt viktiga och svårlösta. Anses det att man skall förankra barnbidragen enligt index, har man där en kardinalfråga som sannerligen inte är lätt att lösa. Vi har indexreglerade försvarskostnader, som i år tickade ut 808 nya miljoner, vi har indexreglerade folkpensioner. Skall vi nu ha indexreglerade barnbidrag och skall vi, som oppositionen anser vara riktigt, även ha indexreglerade skatteskalor, då är man egentligen i den situationen att det vore lika bra att ersätta både kanslihuset och detta hus med en räkneshurra som bara räknar ut vad det kostar. Sedan kan man i sitt stilla sinne försöka fundera ut var pengarna skall tas. Det kommer man inte undan.

Jag tror emellertid att jag inte behöver ödsla så mycket tid på dessa båda frågor. Vi skiljer oss i vissa väsentliga principer, men i fråga om dessa områden tror jag inte att vi behöver diskutera så särskilt mycket. Det fordras – här skall jag gärna använda ett uttryck som herr Bohman svängde sig med tidigare i debatten – ett ordentligt kurage för att återinföra en avvecklade moms. Jag tror att det är tvivel underkastat om herr Helén, trots sin frejdiga utfästelse och sin moraliskt bindande förklaring i dag, skulle vara beredd till detta. Mitt tvivel bygger på följande funderingar.

Om man tillfälligtvis avvecklar momsen över hela fältet så gäller det i fråga om mat, kläder, skor, möbler, böcker, motorcyklar, bilar, kylskåp, frysskåp och praktiskt taget allt vad man köper. Vi har subventionerat och priskontrollerat tre till fyra enkla baslivsmedel – mjölk, grädde, ost, kött och fläsk samt de charkuteriprodukter som kommer från kött och fläsk. Vi har arbetat in ett system för den kontrollen, vi kan hålla den och är följaktligen beredda att subventionera ytterligare på detta begränsade område. Där är den tekniska priskontrollen inte något problem. Men för att kunna utöva priskontroll över konsumenternas hela köpfält under den tid momsen skall vara tillfälligt diskvalificerad – avsikten var väl att det skulle bli en prissänkning – får man etablera en kontroll som verkligen ger anledning till det tal om byråkrati som har spelat en viss roll i ett par tidigare inlägg i debatten.

Jag satt under krigsåren som ledamot av statens priskontrollnämnd, så jag vet vad priskontroll innebär. Då var nationen, på grund av det obönhörliga faktum att det var krig, tvingad att underkasta sig en solidaritet som man inte gärna kan begära under fredliga förhållanden.

Jag är beredd på att herr Helén går upp i talarstolen och säger att detta är ett misstroendevotum mot handeln, grossisterna, transportörerna och industrierna. Men kom väl ihåg att vi har priskontroll även på varje sågad brädlapp som vi köper. Jag skulle vilja säga: Är det att misstro alla dessa om man inte utgår från att de lojalt sänker sina priser med 4 till 5 procent, dvs. ungefär den procentsats som det talas om i mittenpartiernas motioner? Man skall egentligen inte använda uttryck som förtroende eller misstroende, utan man skall se på människorna som de är. Inom handeln, inom köpenskapen och inom företagsamheten finns det grupper av människor som för närvarande känner sig trängda av arbetslönerna och skatterna. Skulle dessa hux flux få möjlighet, utan att irritera konsumenterna med högre priser, till ett utrymme på 4 till 5 procent, är det väl inte alldeles otroligt att de frestades att använda detta.

Min värderade företrädare i ämbetet Ernst Wigforss fick riksdagen med på den första omsättningsskatten i detta landet under ett av de första krigsåren på 1940-talet. Jag vill minnas att det var år 1940. Omsättningsskatten var till för att finansiera beredskapen och försvarskostnaderna. År 1946 lyckades Bertil Ohlin övertala Ernst Wigforss att slopa denna omsättningsskatt. Jag kommer mycket väl ihåg den statsrådsberedning då den här frågan diskuterades. Vi var några yngre i kretsen som tyckte det var fel att slopa omsättningsskatten, men vi fick vika oss. Jag minns att den gamle hederlige Erik Fast en tid efteråt gjorde en deklaration och sade: Jag har inte sett någon som helst effekt på priserna av den här avvecklingen. Han var inte ensam om det, vi andra såg inte heller någon effekt.

Jag har varit med om att avveckla en del punktskatter, halvera skatten på choklad och konfektyrer och helt avveckla den på glass. Jag har också varit med om att avveckla en del av punktskatten på det kosmetiska varuområdet inom detaljhandeln och i specialbutikerna. Men jag tror inte att någon liten byting lade märke till någon prissänkning på chokladkakan eller karamellerna. Och att vi inte märkte den på glassen kan jag garantera – jag var ute och undersökte det efter skattesänkningen. Det finns så många naturliga möjligheter att ta hand om detta att människor kommer att uppleva misräkningen att inte få den prissänkning som de hade räknat med.

Sedan tillkommer ytterligare en sak, som berörts tidigare i dag – jag vill minnas att det var av statsministern: Låt oss anta att man går ut med en sådan här momssänkning och ger intryck av att man är beredd att höja momsen igen efter fem, sex eller sju månader – även om man inte har kalendern framför sig och anger någon exakt dag. Även om man då inte får någon prissänkning i första ledet vet alla att det blir en prishöjning i andra ledet, för där fungerar prismekanismen, mina vänner, det kan jag garantera. Det finns en benägenhet hos människor att lägga sig till med varor och ting innan den här prismekanismen på allvar börjar fungera. Då får man den situationen att den som har pengar kan göra de inköpen, och den som saknar pengar i den utsträckningen att han i varje fall inte har några reserver blir sämre ställd i det sammanhanget.

Därför ligger det ett antisocialt inslag i tanken; det ligger inte i tanken i och för sig, men på grund av att verkligheten är som den är och

människorna fungerar som de gör blir verkningarna antisociala. Då kan ni säga: Folk kommer inte att hamstra. Vi har på minnets näthinna vad som hände när vi pålyste att bensinransoneringen skulle införas. Människor är som de är. De hamstrade då, och de kommer att göra det i ett sådant här läge också, och jag tycker att gamla erfarna politiker skall kunna se detta så pass realistiskt att de håller med mig.

Herr Hermansson har inte anslutit sig till önskemålet om en tillfällig lättnad av momsen, utan han anser att man skall ta bort matmomsen. Det kostar 4 miljarder kronor om det skall göras permanent. Dessutom kommer herr Hermansson framskyndande till finansministern och erbjuder fyra nya miljarder på andra områden. Det betyder en hårdare kapitalbeskattning, en hårdare företagsbeskattning och kraftigt reducerade försvarsutgifter. Jag har sagt tidigare att jag kan hålla herr Hermansson räkning för logiken i hans teori, men det är en verbal fönsterskyltning att föra fram den och ingenting annat – för han vet mycket väl att det inte finns någon möjlighet att genomföra eller över huvud taget diskutera en sådan åtgärd. Riksdagen har prövat den många gånger och haft sin bestämda uppfattning.

Det nu föreliggande regeringsförslaget om 2 800 miljoner kronor till höstens 2 500 miljoner är således en likvidisering av folkhushållet med de 5 000 miljoner kronor jag tidigare berörde.

När vi i regeringen har lagt vårt förslag har vi lagt det på följande punkter: tillfällig förstärkning av barnbidrag, tillfällig förstärkning av folkpensioner och ett ordentligt anslag – en kvarts miljard kronor – till de investeringsavsnitt där vi räknar med att kunna få en produktion av ersättningsenergi. Här kommer även in diskussionen om isolering av de äldre husen. Jag är beredd att säga att här också kommer in vad jag berörde i ett interpellationssvar i förra veckan – möjligheten att på ett eller annat sätt ge ett handtag till den som byter ut sin oljeeldningspanna mot den säkerhetspanna som vid sidan om oljeeldningseldstaden även har en eldstad för ved och kol eller koks. River en husägare ut en relativt nyinstallerad oljeeldningspanna blir det en extra utgift för honom när han sätter in den nya dubbelpannan, och det kan vara rimligt att fundera över om inte den här kvartsmiljarden bl. a. kan användas för att ge honom ett handtag i sådant fall – allt för att spara energi framöver.

Vi sätter sedan in pengarna på de stora, handgripligt viktiga områdena livsmedlen och bostäderna, och vi sätter in dem på de baslivsmedel som har en fungerande priskontrollorganisation.

Att bostadssektorn kommit i förgrunden behöver ju inte vara så särdeles överraskande. Bostadens produktionskostnad är hårt drabbad av den prisutveckling som vi allesammans måste inregistrera både under 1973 och 1974. Det är prisökningen på de sågade trävarorna, det är prisökningen på byggnadsjärn och stål, det är prisökningen på cementen – där bl. a. bränslekostnaden representerar i runt tal 20 procent av produktionskostnaden – som kommer nu under år 1974; vi har redan haft kännningar av det. Det är arbetskostnader, det är transportkostnader – transportkostnaderna spelar en stor roll i bostadsbyggnadsprocessen. Där har vi stegringen av bränslekostnaderna, dvs. drivmedlen.

Detta innebär, när vi ser tillbaka på 1973, att vi då hade en

prisstegring som låg någonstans mellan 10 och 15 procent i nyproduktionen. Jag skulle, herr talman, inte bli överraskad, om något liknande skulle uppträda även 1974.

De här prisstegringarna skall enligt det gällande paritetslånesystem som vi arbetar med utlösa en paritetstalshöjning i slutet på året. Jag gissar på 8, 9 eller 10 procent. Det betyder att samtliga hyror i alla årgångar räknat från 1958 skall underkastas den hyresstegringen. Så fungerar paritetslånesystemet. Det blir kraftigare återbetalningar och amorteringar på de tidigare så starkt subventionerade lånen.

Jag tror nog att enbart bränslekostnaden är tillräckligt irriterande när man skall hantera bostadskostnaden och därmed sammanhängande svåra problem. Därför kom regeringen fram till att det var riktigt att via riksskatteverket ge en restitution på den moms som belastar nyproduktionen. Den skall gälla för de bostadslägenheter och egnahem som färdigställs under 1974 – de kan således ha påbörjats under 1973 – och naturligtvis för dem som påbörjats under 1974 och blir färdiga 1975. Det är således ett tvåårsengagemang som vi ålägger oss, och det kostar 800 miljoner per år. Detta har nog inte berörts tidigare i debatten i dag, och därför kan jag kanske, med hänsyn till pressens observans, säga att restitutionen ju inte delas ut precis hur som helst. Återbäringen blir när det gäller villorna och egnahemmen maximerad till en produktionskostnad på 150 000 kronor, såsom förslaget ligger, och den är när det gäller flerfamiljshusen maximerad till en produktionskostnad på 1 200 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta. Det är ungefär den produktionskostnad som vi hade under 1973.

Vi räknar med att kunna böja av en annars given byggnadskostnadsstegring under 1974 och därmed kunna böja av den hyresstegring som i annat fall skulle aktualiseras på alla årgångar från 1958. Vi räknar vidare med att kunna få tillbaka litet grand – helst bra mycket – av den inågsättningsaktivitet som vi anser vara erforderlig från många synpunkter, inte enbart från sysselsättningssynpunkt, när det gäller bostadsbyggandet.

Jag vet hur pass försiktiga de allmännyttiga företagen och de bostadskooperativa företagen – och för all del även de enskilda företagen – är i dag på grund av det stora bestånd av outhyrda lägenheter som finns.

Vi har i den framlagda statsverkspropositionen förutskickat att det under 1974 skulle sättas i gång 75 000 statsbelånade hus och lägenheter plus 8 000 privatfinansierade, summa 83 000. Jag är i dag alldeles övertygad om att om vi inte sätter in de nu planerade åtgärderna kommer vi att hamna på en väsentligt lägre siffra, och det vore från många synpunkter icke önskvärt.

Nu kanske en och annan säger: ”Här står nu finansministern och talar om barnfamiljer och folkpensionärer och om konsumenterna i deras egenskap av köpare av baslivsmedel, i deras egenskap av hyresbetalare och egnahemsägare. Men har han inte alls tänkt någonting på den svenska industrin?” Självfallet gjorde vi det också när vi funderade på hur ett sådant här paket skulle se ut. Jag är emellertid beredd att säga att som det ter sig för den svenska industrin i dag har jag inte kunnat hitta något

speciellt skäl att nu gå ut med någon extra stimulans utöver den stimulans som redan gäller. i och med att man får använda investeringsfonderna till utgången av mars månad 1975, den stimulans som utgår via lokaliseringspolitiska lån och bidrag, via våra försök att se till att kreditgivningen går något så när friktionsfritt inte bara till de stora företagen utan självfallet även till de små företagen.

Konjunkturinstitutet har presenterat en intressant rapport över hur man där betraktar industrin. Den är baserad på industrins egna uppgifter för första och andra kvartalen 1974, och det är väl närmast den perioden som vi nu diskuterar. Man säger i rapporten: Produktionsplanerna för första kvartalet och hela första halvåret 1974 pekar på en fortsatt produktionsökning. Produktionstakten är speciellt hög inom metall- och verkstadsindustrin. Sysselsättningsplanerna är expansiva, främst i fråga om rekrytering av arbetare.

Man täcker in hela begreppet. Jag skall inte trötta med att referera verkstadsindustrin som är ganska utförligt exemplifierad, varven som egentligen endast har en klagan och den gäller bristen på arbetskraft, träindustrins erkänt goda situation även om jag ser prognoserna för det första halvåret 1974, massa- och pappersindustrin där det bl. a. är en intressant mening i konjunkturrapporten där man säger: Rekordstark orderstock. Orderstockarna har aldrig tidigare varit starkare. Metallsektorn ger samma goda intryck. Det finns en sektor som det är dåligt med, och den sektorn är jord och sten, dvs. den råmaterialssektor som i sin tur furnerar byggnadsindustrin. Och det är en av anledningarna till det bostadspolitiska stöd två år framåt som regeringen här har presenterat.

Jag utgår från att åtskilliga av kammarens ledamöter -- i varje fall de som vänligt nog har samlats här så sent på natten för att lyssna på min korta utläggning -- bär inom sig ett intresse för att följa den ekonomiska debatten. Om ni av rent förbiseende inte har hunnit läsa de två senaste numren av *Veckans Affärer* skall jag rekommendera dem utan att därför göra speciell reklam för tidningen. Det är två intervjuer med företagare som jag tycker är rätt värdefulla att läsa.

Varje kris har ju en benägenhet att utlösa en del orationer, då blir det många gånger djupdykningar i det kommande eländet som har liten kontakt med verkligheten. I ett av numren frågar man en som svarar för radioleverantörerna om deras försäljningsmöjligheter i landet. De räknar med en fortsatt försäljningsökning under 1974. Man frågar producenterna av vitvaror, typ spisar och kylskåp, vilka man skulle tro gick omkring och var ganska deprimerade. De svarar egendomligt nog att det egentligen är tvärtom, de säljer för närvarande allt vad de kan leverera. Bl. a. har det visat sig att konsumenterna är pigga på att byta ut sina gamla kylskåp mot nya för att spara ström. Det är ett argument som har sin verkan i de här försäljningsdebatterna. T. o. m. förmedlarna av egna hem sticker upp näsan och säger: Vi saknar objekt, annars skulle vi kunna sälja mycket mera.

När man i slutet av denna långa artikel kommer till båttillverkarna förmodar man att det ändå skall finnas något kvar av denna dysterhet. Då läser man till sin häpnad att även de som producerar fritidsbåtar har en försäljningsökning just nu. Folk antar att dessa båtar i framtiden skall bli

dyrare – det har talats om denna operation med momsen – och att det kanske blir så ont om plast att man inte får någon båt om man väntar för länge.

För det här första halvåret tycks man alltså inte behöva överdriva dramatiken och farhågorna.

I nästa nummer frågar tidningen trettio av landets större börsnoterade företag: Hur är det med er försäljning, er orderingång, er sysselsättning och era investeringar? Har dessa strategiskt viktiga ting påverkats av energikrisen? Tjugosju av företagen svarar: Inte alls! Vi har inte haft någon anledning att ändra våra prognoser för första halvåret 1974 med anledning av detta. Två av företagen säger att de måste konstatera att det här betyder en push framåt för dem. Det ena företaget är en fabrik som gör stearinljus, och det andra är en fabrik som tillverkar isoleringsmattor. Det finns alltså naturliga förklaringsgrunder till deras svar. Ett av de trettio företagen är tveksamt – det arbetar inom en bransch där plastråvaran är helt avgörande för sysselsättningen.

På den fråga som jag vet kommer – ”Tänker då regeringen inte på industrin?” – har jag velat ge detta svar.

Vi har en bra gålust i det svenska näringslivet, och det skall vi allesammans vara glada och tacksamma för.

I konjunkturinstitutets rapport säger man att allt talar för en 10-procentig investeringsökning under 1974 och en produktionsökning på mellan 8 och 10 procent. Nu skall jag i ärlighetens intresse säga, att den här KI-rapporten, som varit föremål för diskussion i dag, försiktigtvis är behängd med många reservationer. Man är på KI inte så säker som man brukar vara när man avger sin rapport i januari månad. Så låt mig säga att detta inte är någon altartavla för framtidens funderingar över den ekonomiska utvecklingen. Men vi har ingenting annat att hålla oss till om vi skall föra en diskussion utifrån de siffermässiga fakta som föreligger.

Sedan, herr talman, har jag en kär uppgift att fullgöra. Herr Burenstam Linder har ställt en enkel fråga till mig, som jag har lovat att besvara i samband med den ekonomiska debatten. Han frågar om jag avser att inom de närmaste veckorna förelägga riksdagen någon proposition om sysselsättningsstödjande och andra stabiliseringspolitiska åtgärder. Mitt svar är självfallet ja, och jag hänvisar till vad som sagts tidigare under dagens debatt.

Nu skulle jag naturligtvis, herr talman, kunna sluta. Men så länge det är så lugnt i kammaren, tar jag mig friheten att med några repliker erinra om den debatt som fördes här på förmiddagen.

Herr Fälldin sade att centerns förslag om slopande av momsen kommer ovanpå regeringens förslag. Jag vet inte om jag fattade honom rätt eller fel, men jag hoppas att jag fattade honom fel. Jag tror nämligen att det är att spänna bågen alldeles för högt. Jag skulle i all vänskaplighet vilja säga till Thorbjörn Fälldin: Sov på detta. Tänk över det hela ett par gånger till. Även en oppositionsledare har ett samhällsansvar, framför allt i läget 175–175, där han kan få växla fot från att vara oppositionsledare till att ta ett regeringsansvar.

Herr Bohman uppträdde med en äkta eller spelad moralisk upphetsning – jag är inte säker på vilket – när han talade om bristande

Nr 15

Onsdagen den
30 januari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om förslag till
riksdagen rörande
sysselsättningsstöd-
jande och andra
stabiliseringspoli-
tiska åtgärder*

renhårighet och försummelse från regeringen och framhöll att regeringen saknar kurage. Jag ser till min ledsnad inte herr Bohman i bänken, och då är det kanske inte riktigt honnet att stå och träta på honom. Finns han i kammaren, har jag ett par bra repliker åt honom. Finns han inte i kammaren, får jag spara dem till finansdebatten. Eftersom han inte har dykt upp, får jag försöka behärska mig.

Herr Helén gav löftet om att sluta upp i ett helhjärtat engagemang, om momsens behöver återinföras. Men varken herr Helén eller jag kan skriva in den dagen i en kalender. Jag är rädd för att det skulle bli delade meningar om tidpunkten. Den extra prisstegring som blir en följd är ett predikament. Momsen skall återinföras i en tid när den ekonomiska politiken behöver skärpas och dras till. En sådan tid kännetecknas av prisstegringar i och för sig. Då är det faktiskt besvärligt att på den prisstegringsvägen lägga den ytterligare prisstegring som momsens återinförande innebär. Hur mycket av vetenskaplig riktighet som kan ligga i att säga att denna moms skall dra in pengar, så att man den vägen behärskar prisstegringen, så blir det inte lättare.

Herr Hermansson talade om nödvändigheten av att nationalisera eller socialisera oljeföretagen, vilket ord vi nu väljer. Jag skall inte försöka avgöra ansvarsfördelningen mellan oljebolagen och arabländerna. Vi får också en energipolitisk debatt i morgon, och jag utgår från att dessa frågor då kommer att exerceras. Jag har emellertid tidigare i offentliga framträdanden givit uttryck för min uppfattning -- och jag tror att jag därvid har talat på regeringens vägnar -- nämligen att Sverige har en för låg egen raffinaderikapacitet. Vi är ense om att den behöver byggas ut. Men den deklarationen har gjorts i dag. Vi kan behöva direktkontakter med leverantörsländerna, men man etablerar inte en affärsförbindelse hux flux och räknar med att det hela flyter som det skall. Vi har haft folk ute, men resultatet har ännu inte blivit över hövan. Vi hoppas dock på bättring.

Jag fäste mig emellertid vid ett uttryck i herr Hermanssons inlägg. Han raljerade med tankegången -- det gjorde han rätt i -- att man skall dela ut några slags reverser eller gåvor till alla svenska medborgare, som de sedan skall handla för. Jag får en otäck känsla av det romerska rikets sista dagar, där man på gator och torg delade ut gåvor till allmänheten för att göra sig populär. Det är möjligt att herr Hermansson hade samma känsla när han avböjde denna tankegång. Inte heller jag tror på den.

Herr Hermansson säger att om man nu delar ut en förmån till vissa personer, så måste ju andra betala den, och däri ger jag herr Hermansson helt och fullt rätt. Sedan kräver herr Hermansson snabbt ett ökat stöd till bostadskonsumenter. Men då kommer man tillbaka till att det är några som skall betala, och då är frågan ögonblickligen mera komplicerad.

Allra sist, herr talman, vill jag beröra ytterligare en fråga: Kan folkhushållet eller konsumenterna kompensera sig om det flyter ut 5 000 miljoner till de oljeproducerande länderna mer än vad vi har varit vana vid? Jag svarar nej på detta. Vi kan kompensera oss, om vi själva betalar, men vi kan inte kompensera oss och tro att några andra betalar vår kompensation. Vi kan kompensera oss och konsumenterna för prisstegringar så länge nationens besparingar räcker. Det hela är en fråga om --

Onsdagen den
30 januari 1974*Allmänpolitisk
debatt**Om förslag till
riksdagen rörande
sysselsättningsstöd-
jande och andra
stabiliseringspoli-
tiska åtgärder*

och där har vi saldoposten – hur snabbt vi vågar förbruka vår goda bytesbalans och vår valutareserv.

Det är sanningen, och det är följaktligen de restriktionerna vi har på oss, när vi bestämmer graden av stimulans. Jag hoppas i all blygsamhet på att också oppositionen erinrar sig detta, när den fixerar sin grad av stimulans i det aktuella läget.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Alla inser vi naturligtvis den påfrestning på vår bytesbalans och vår valutareserv som de kraftiga oljeprisstegringarna innebär. Men det är väl ingen tvekan om att finansministern i sin argumentering, där han till varje pris vill komma ifrån en generell stimulans i form av en momssänkning, överdriver det problemet. De 5 miljarderna skall ju inte räknas av från de ca 11 miljarder som det är fråga om, utan de skall räknas av från dessa 11 plus den ökning som ändå var förutsatt. Den senaste KI-rapporten talar ju om en god exportutveckling, och finansministern har genom att hänvisa till företagsenkäterna närmast varit mycket optimistisk när det gäller våra möjligheter att avsätta varor ute i världen. Man får alltså inte överdriva farhågorna. Avsikten med momssänkningen är ju att öka efterfrågan, och denna ökade efterfrågan påverkar vår valutareserv endast till den del som efterfrågan avser importen och ökar den. Samtidigt som jag naturligtvis inser att vår bytessituation försämras, så vill jag inte göra den stimulans som vi föreslår till någonting som på ett dramatiskt sätt skulle förändra valutareservens utveckling.

Sedan påminner finansministern om att med de stimulanser som regeringen i dag föreslår skulle man för nästa budgetår få ett underskott på statsbudgeten som vore lika stort som det som kan förutses för innevarande budgetår, dvs. 11 miljarder. Det är förfärligt mycket pengar, och det låter naturligtvis avskräckande att tänka sig att man stimulerade ytterligare då genom att tillfälligt avstå från statsinkomster. Men nog finns det väl skäl ändå, om man vill göra det här till ett samhälls-ekonomiskt problem, att påminna sig den roll som socialförsäkringssektorn spelar i samhälls ekonomin. Penningströmmarna där, dvs. hur mycket som kommer in och hur mycket som betalas ut, påverkas också av beslut som fattas i riksdagen.

Läser man tabellerna i konjunkturinstitutets höstrapport om utfallet 1971/72, prognosen 1973 och prognosen för 1974 – och den prognosen kan bara försämras om vi får en lägre sysselsättning – finner man ett överskott inom denna sektor av storleksordningen 9,7, 10,4 respektive 10,8 miljarder. Om man tar hänsyn till dessa komponenter blir siffran 11 miljarder därefter inte så avskräckande. Jag hävdar att om man vill ta in detta i en diskussion om hur det fungerar rent samhälls ekonomiskt, så kan man inte utesluta denna del. Vad som händer där är också beroende av vad vi beslutar i riksdagen.

Finansministern lägger ner mycken möda på att förklara att man inte

Onsdagen den
30 januari 1974

Allmänpolitisk
debatt

Om förslag till
riksdagen rörande
sysse/sättningsstöd-
junde och andra
stabiliseringspoli-
tiska åtgärder

kan sänka momsen därför att man inte vet om konsumenterna får nytta av det. Det skulle finnas mycket att säga om detta, men tiden hastar.

Först och främst är det ett stort misstroende mot konsumenterna att säga att de inte skulle vara vaksamma nog. Vi har ju KF som är konsumentägt och som i konkurrensen ur konsumenternas synpunkt är betydelsefullt för att inte omotiverade prishöjningar skall få äga rum. Gör finansministern gällande att KF med sin medlemskontroll skulle låta priserna skena i väg så att konsumenterna - som äger KF - inte skulle få något utbyte av den momssänkning som riksdagen beslutar? Är det vad finansministern hävdar? Och sedan: Driv inte den argumentationen för långt! Det skulle innebära - om man nu tar bort momsen -- samma risker för bostadsproduktionen. I skydd av den lägre kostnad som byggherren skulle få skulle man alltså kunna höja priset, och i det avseendet tror finansministern bevisligen att det skulle få en effekt på byggandet och på sysse/sättningen. Det är samma filosofi som jag har när det gäller momsen i dess helhet.

Jag vill också påminna om att regeringen själv varit angelägen om att i den nya grundlagen få med en möjlighet att låta finans- och skatteutskotten i riksdagens ställe besluta om skattesatsen skall höjas eller sänkas. Något måste ni ha menat med detta.

Min uppfattning står kvar: Det är en kombination av generella och selektiva åtgärder som krävs.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! För en vecka sedan ställde jag en enkel fråga till herr Sträng huruvida regeringen tänkte lägga fram förslag till stabiliseringspolitiska åtgärder eller inte, och det är den frågan jag har fått svar på.

Frågan var föranledd av att -- som det har stått i pressen -- statssekreteraren i finansdepartementet inför finansutskottet icke kunde ge något besked på den punkten. Om statssekreteraren inte vill ge en inblick i dessa förhållanden till utskottets ledning är det antingen utmanande eller också ytterligare ett tecken på den brist på planering som har rått från regeringens sida när det gäller konjunkturpolitiken. Vad regeringen gjort är att vänta på att oppositionen skulle lägga fram sina förslag.

Finansministern vill för närvarande göra gällande att den helt avgörande förklaringen i stället är den stora osäkerhet som har rått. Ja, vi är alla medvetna om att det råder osäkerhet men vi är också medvetna om att andra har kunnat samla sig till en bedömning på ett tidigare stadium - en bedömning som tycks stå sig. Oppositionspartierna har gjort det i sina motioner. Det finns också många ekonomer som på ett tidigare stadium har gjort entydiga bedömningar.

Finansministern vill också göra gällande att man i länder som t. ex. Belgien gjort på samma sätt, dvs. inte lagt fram några egentliga förslag. Jag tycker till att börja med att det inte är någon riktig ursäkt för finansministern att man också i andra länder gör misstag. Men jag tror inte heller att man i dessa andra länder har gjort några misstag. Det är faktiskt så att andra länder haft och fortfarande har en högkonjunktur under det att Sverige befinner sig i en situation där det ekonomiska läget

Onsdagen den
30 januari 1974*Allmänpolitisk
debatt**Om förslag till
riksdagen rörande
sysselsättningsstöd-
jande och andra
stabiliseringspoli-
tiska åtgärder*

är synnerligen litet präglat av en högkonjunktur. Det går alltså inte att på det sättet hänvisa till vad andra länder gjort eller inte gjort.

Jag tycker, herr talman, att det av herr Strängs anförande föreföll som om det fortfarande var med den allra största motvilja som han presenterade det sysselsättningsstimulerande paket som regeringen lagt fram. Det var ju mycket långa resonemang i början om svårigheterna i vad gäller likviditet, valutareserv, inflation, osäkerhet, strukturproblem på arbetsmarknaden osv. På sluttampen ägnade finansministern stor uppmärksamhet åt olika uttalanden i Veckans Affärer. Jag tycker att det finns större anledning att fästa uppmärksamhet vid de bedömningar man gjort på konjunkturinstitutet än vid enstaka uttalanden i Veckans Affärer.

När det gäller det avtal som man har kommit fram till på arbetsmarknaden har självfallet alla anledning att vara glada över att detta kunnat komma till stånd så snabbt och på ett fredligt sätt. Men herr Sträng gjorde en kommentar, nämligen att detta avtal betyder mycket för den personliga konsumtionsutvecklingen. Jag undrar om det verkligen är riktigt. Det är väl i stället på det sättet att av de pengar som löntagaren kommer att få försvinner en övervägande del i skatt. Vad som är kvar kommer att försvinna genom prisstegringar. Jag kan därför inte se att detta avtal, sedan löntagarna har fått känna av verkningarna av det, kommer att ge dem mera pengar att göra några inköp för.

Det hade varit intressant om finansministern hade velat göra en kommentar till dessa samband, med tanke på att man dessutom nu har tillfälle att studera hur den löneskattehöjning som gjordes i höstas slår på priserna och därmed också på resultatet av löneförhandlingarna för konsumenterna-löntagarna.

När det gäller priserna står vi förvisso inför utomordentligt stora svårigheter. Jag tycker att det finns anledning att understryka betydelsen av att föra en sådan skattepolitik som gör att man inte får prisstegringar som man egentligen inte behöver ha, t. ex. sådana som man får med dessa ständiga stegringar av löneskatterna. Jag tror inte att det är långsiktigt hållbart att man genom omfattande subventioner försöker få ned priserna, helt enkelt därför att dessa subventioner, som finansministern också påpekat, måste betalas med skattemedel som kommer att träffa löntagarna och dessutom ofta i sig själva resulterar i prisstegringar.

Man kan ju se på det förslag om livsmedelssubventioner som nu är framlagt. Det sägs att det skall mildra prisstegringarna med ungefär 2 procent. Vad är det då för finess med att man först sopar in löneskatter, som ökar priserna med 3,5 procent, och att man sedan skyfflar tillbaka subventioner och sänker priserna med ett par procent? Det förefaller mig som en onödig omgång.

Eftersom tiden är knapp vill jag i denna replik bara göra ytterligare en kommentar, som gäller de nu framlagda förslagen. Herr Sträng har framfört en mycket bitisk kritik mot kraven på att sänka moms. Såvitt jag förstår hade han två synpunkter. Den ena var att folk då skulle hamstra så förskräckligt. Den andra var att momssänkningen inte skulle ge något prisgenomslag alls. Då undrar jag bara: Är det möjligt att framföra bägge argumenten på en gång? Det innebär å ena sidan att

prissänkningen skulle medföra en hamstring, å andra sidan att det inte skulle bli något prisgenomslag alls.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I fjol myntade man från regeringsbanken Sörgården som ett politiskt begrepp för en litet gammaldags och förenklad politisk filosofi. Jag kan inte hjälpa att jag tyckte det var något av Sörgården i den skildring som herr Sträng gav av hur man skall skaffa sig en uppfattning om vad som händer i svensk ekonomi, när man skall försöka få ned kostnader och priser. Det var den här grabben som gick från butik till butik och köpte chokladkaka efter chokladkaka men aldrig fann att skattesänkningen hade slagit igenom, och det var pappa Sträng själv som gick från glasstånd till glasstånd och käkade och käkade, men alltid var det lika dyrt.

Jag tycker knappast att det här är bästa sättet att resonera om så allvarliga saker – för det är allvarligt när landets finansminister på det sätt som han gör i kväll, lät vara ganska stillsamt, i själva verket avsvär sig möjligheterna till en rörlig finanspolitik. För vad är det herr Sträng gör här i all stillsamhet? Jo, han säger: ”Momsen kan aldrig sänkas. Det slår inte igenom. Det är felaktigt. Den utvägen kan aldrig användas.” Men herr Sträng har, som herr Fälldin påpekade, med den nya grundlagen skaffat sig rätten – och han vill egentligen ha den rätten själv – att höja momsen. Den står kvar, men då måste han ju i ett läge, där man skall torka upp köpkraft, höja från en redan mycket hög nivå. Var skall herr Sträng då till sist hamna? Bli det inte på samma sätt som i fråga om kommunalskatten så att Ni måste konstatera att det finns ett tak, över vilket man inte kan gå?

Jag tycker att herr Sträng verkligen skall försöka ta sig samman och slänga bort den där förlegade Sörgårdsaktiga inställningen att man inte kan nå resultat. Herr Palme var ju försiktigare förut i dag och ville inte gå principiellt emot den typen av rörlig politik.

Jag skall beröra några av finansministerns argument; jag kanske kan börja med Wigforss och omsättningsskatten, även om det ligger långt tillbaka i tiden. Då fanns ju inte den typ av effektiv prisövervakning och priskontroll som numera har utvecklats, då fanns inte det allmänna prismedvetandet hos de många konsumenterna och då fanns inte heller så starka handelsorganisationer, som verkligen kunde svara för att en omssänkning slog igenom.

Ett av argumenten är särskilt bedrövligt, och det är när herr Sträng liksom herr Hermansson tycker att det är extra osmakligt att de som har pengar på banken kan handla särskilt mycket i ett läge där man sänker momsen. Att pengarna används av dessa människor kan ju inte vara fel, i synnerhet inte för samhällsekonomin, eftersom vi ju vill stimulera den. Förklaringen måste då bli att man är irriterad över att det finns människor som har sparade slantar på banken och kan använda dem i ett sådant här läge. Att herr Hermansson är irriterad över det kan jag möjligen förstå, men jag är faktiskt litet besviken över att herr Sträng har lagt sig till med samma argumentering.

Det är litet trist att finansministern på det här sättet stannar i gamla

betraktelsesätt och inte vill ta sig samman och fundera över hur vi skall klara situationen. Och det är också trist att han stannar vid uppfattningen att just vad regeringen har föreslagit är precis det enda rätta. Det får aldrig korrigeras. 2,8 miljarder skall det vara på öret. Men är det verkligen det? I livsmedelsmiljardpotten är ju 300 miljoner uppskjutna till det andra halvåret. De kommer alltså inte till nytta nu. Och i fråga om 800-miljonersdelen när det gäller restituering av momsen för byggmaterial är statens kostnad för den amortering av bostadslån som inte blir av, därför att paritetstalet inte stiger, inte någonting som man kan säga utlöser en köpkraft just nu, utan helt enkelt en bit som man har smusslat bort i det hela.

Det är alltså inte exakt 2,8 miljarder. Varför då envisas med att det här är det enda rätta och ingenting annat passar? Jag tror att det är alldeles nödvändigt för finansministern att inse att här är en ny politisk situation. Nu får Ni lov att resonera om det skall bli ett resultat, så att vi inte hamnar i ett läge av handlingsförlamning och passivitet.

Jag hade inte tänkt tala om den snö som föll under de förlorade åren, men herr Sträng utmanade oss direkt från början. Man kan inte år efter år ständigt stimulera, säger han. Nej, självfallet inte. Men vi skulle inte ha behövt lägga så många förslag om stimulanser, om ni första gången inför den våldsamma konjunkturdoppning, som det då var fråga om, inte så behårt hade gått emot det kraftiga förslag till stimulanser som vi presenterade på hösten 1971. Då hade ju verkan blivit att konjunkturen kommit i gång. Den hade då inte doppats ned och vi hade inte legat nere vid nolltillväxt, utan vi hade haft ett annat utgångsläge.

Men, som sagt, det här med det gamla är inte det viktigaste, utan nu är det fråga om att vi verkligen kan ta oss samman. Finansministern har ju så många gånger visat att han kan spänna ut bröstet och dra upp hakan. Gör det nu också, så skall det nog gå!

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad man vänder sig mot, herr Helén, när man påpekar att en sådan här tillfällig momssänkning på alla varor skulle gynna dem som har feta bankkonton är att de har mycket stora möjligheter att utnyttja detta realisationserbjudande, detta lockpris som de borgerliga partierna nu annonserar med, medan andra människor icke har dessa möjligheter. Hur det kan stämma med någon som helst form av jämlikhetspolitik har jag väldigt svårt att förstå.

Men det var närmast finansministern jag skulle replikera. Han gjorde ett mycket snett och ensidigt referat av våra förslag till åtgärder i den ekonomiska politiken, och jag vill först något komplettera honom. Det är tre huvudpunkter vi har tagit upp.

Vi tror inte att arbetslöshet och inflation bara är tillfälligheter som man botar med den här typen av åtgärder som de borgerliga partierna eller regeringen nu föreslår, utan de är sprungna direkt ur det rådande ekonomiska systemet. Det behövs långsiktiga åtgärder för att komma till rätta med arbetslöshet och inflation, och det är sådana åtgärder som vi i första hand föreslår. Vi vill ha en ordentlig planering som säkrar 750 000 nya jobb under de närmaste tio åren. Vi vill ha en etableringskontroll

som ett medel bl. a. för en bättre regional fördelning i landet. Vi kräver att man skall bygga statliga industrier för medel ur AP-fonderna för att få en ökad sysselsättning. Vi kräver ett förstärkt av affärsbankerna och energitillgångarna för att samhällsorganen skall få ett verkligt inflytande över dessa viktiga sektorer.

Det andra kravet som vi ställer är en bättre fördelningspolitik, framför allt på skattepolitikens område. Det är motiveringen för att vi återigen har framfört vårt krav på att man helt skall slopa mervärdeskatten på livsmedel och i stället ta ut 4 miljoner kronor i beskattning av kapitalet.

Nu säger herr Sträng att detta är, som han på sitt eget språk uttrycker sig, en verbal fönsterskyltning. Därmed torde han väl mena att det är förslag som icke är möjliga att genomföra. Men är det verkligen, ärade kammarledamöter, omöjligt i det här landet att skärpa beskattningen på stora förmögenheter? Är det omöjligt att skärpa beskattningen på stora arv och gåvor? Är det omöjligt att höja bolagsskatten med 10 procent? Den har ju legat på den nivån tidigare, men sänktes för några år sedan. Är det omöjligt att införa oms på aktiehandel, när man kan ta ut mervärdeskatt på livets nödtorft? Är det omöjligt att sätta ett tak vid 150 000 kronor för avdrag på skuldräntor, vilket bara det skulle ge statskassan 600 miljoner kronor ytterligare i skattemedel?

Jag tror inte det. Jag tror det är fel av finansministern och regeringen att så idogt avvisa dessa förslag om en annan fördelning när det gäller beskattningen. Jag vill erinra herr Sträng om att han på samma sätt år efter år avisade vårt krav om en skärpt skatt på aktievinsterna. Men så småningom var han nödsakad att genomföra den skatteskarvningen. Jag tror att det kommer att gå på samma sätt med de här kraven.

Vidare har dessa krav också en annan innebörd. Jag vill erinra om en intervju som finns i senaste numret av Metallarbetaren med en tidigare finansminister, Ernst Wigforss, som herr Sträng också har nämnt. Herr Wigforss påpekar, vilket är alldeles riktigt, att hela vår hittillsvarande utveckling i stort har lämnat den ekonomiska makten ograverad. Herr Wigforss för också en mycket intressant polemik mot herr Sträng när det gäller förhållandet mellan fördelningspolitik och socialism.

Det tredje inslaget i det ekonomiska paketet — jag får väl kalla det så, eftersom det är modernt — som vi framlägger består av krav på förbättring av folkpensionerna och höjning av barnbidragen. Vi kräver där, i motsats till vad regeringen föreslår, bestående höjningar och inte bara tillfälliga bidrag. Vidare kräver vi slopande av arbetsgivaravgiften för kommun och landsting för att hjälpa dem att hålla nere kommunal-skatten samt ett särskilt anslag till kommunerna för förbättring av boendemiljön.

Det viktiga på den här punkten är ju att regeringens förslag liksom de borgerligas bara avser tillfälliga åtgärder. Och den fråga man måste ställa är: Hur går det nästa år, när engångsbidragen är slut? Hur blir det då för barnfamiljerna och pensionärerna? Hur blir det med hyreshöjningarna i fastigheterna, där kostnaderna tillfälligt har hållits nere genom att momsen på byggandet dras av? Då kommer ju hela denna kraftiga prisstegring på 10–12 procent som vi väntar det här året att slå igenom med sin fulla kraft, och regeringen har inga som helst förslag att komma med.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det blir någonting av en koncentrationsprestation att svara på fyra talares tiominutersinlägg – vilket innebär 40 minuters beskyllningar – på tio minuter, och därför får jag väl försöka göra det till ytterlighet lapidariskt.

När jag talade om riskerna för vår valutareserv sade jag konsekvent bytesbalans *och* valutareserv. Det blir inte så farligt under 1974, om det går bra med exporten, men vi kan inte räkna med den här högkonjunkturen hur många år som helst. Redan nu diskuterar konjunkturinstitutet ett ”tapp” i valutareserven på 1 miljard – det kan bli större nästa år, framför allt om man fortsätter med att försöka kompensera sig själv för den valutautgift som de dyrare oljorna innebär.

När herr Fälldin tar upp frågan om att socialförsäkringssektorn skall tas med i den allmänna budgetdiskussionen vill jag säga att jag har mött det där argumentet och frågat en hel del sakkunnigt folk vad man menar med det, men det är ingen som har kunnat ge mig en förklaring. Jag tror inte heller att herr Fälldin kan göra det.

Om vi ser på AP-fonderna, som är den dominerande källan utanför budgeten, finner vi att de har en placeringsmöjlighet på 10 miljarder per år. De är intecknade till sista kronan och räcker inte till. Den inteckningen kommer att gälla 1974, 1975 och 1976, och om man tar in den verksamheten i budgeten får man ju från budgeten i stället svara för det som AP-fonderna nu svarar för. Det är således inget tillskott som man har att röra sig med – det är en banal fördelning. Den sektorn svarar för finansiering av bostäder, köper industriobligationer och lånar ut pengar till kommunerna. Skall staten ta på sig det – all right, då kan man blanda ihop det. Men kvar blir att det underskott man har i dag i budgeten har man också i fortsättningen, även om man tar in AP-fonderna, så länge utgifterna aktualiseras och anmäler sig på AP-fonderna i samma utsträckning som nu.

Herr Fälldin frågar: Kan KF lura sina medlemmar? Jag skulle enkelt vilja säga att även KF kommer att se om sitt hus för den händelse momsens avvecklas. Man kan hoppas att KF gör det i något mindre utsträckning än den privata handeln, men tro inte att man ens där läser av prissänkningseffekterna.

Sedan är momsens för byggen en sak som herr Fälldin inte har fattat riktigt. Det är pengar som går tillbaka direkt till egnehemsägaren, till byggherren som allmännyttigt bostadsföretag och till den bostadskooperativa föreningen. De pengarna hamnar således inte hos byggmästaren. Följaktligen blir det fråga om en direkt sänkning av kostnaderna.

Herr Burenstam Linder tyckte att det var med specifik motvilja som vi lagt fram vårt förslag här i dag. Men i regeringen tvingas vi ju att ventilera alla argument för och emot, innan vi kommer fram till ett förslag. Och bakom förslaget ligger då ett ställningstagande och ett beslut, och herr Burenstam Linder behöver ju inte ha några bekymmer om vad som har varit förspelet till förslaget. Däremot har herrarna själva, när ni har serverat era stimulanspaket, inte brytt er om en analys av ett allvarligt problem som jag litet länge tog kammarens tid i anspråk för att redogöra för.

Nr 15

Onsdagen den
30 januari 1974

Allmänpolitisk
debatt

Vad sedan avtalet LO-SAF angår skall det ses i samband med den skatteuppgörelse som socialdemokratin tillsammans med LO, TCO och SACO var eniga om för ett år sedan. Påverkan på den personliga konsumtionen kände vi 1971, när man förhandlade under ett halvt år och var rädd för konflikten. Då fick vi den uppsnabbning av sparatet som innebar en sänkning av konsumtionen. Det slipper vi i år; det var det jag syftade på.

Sedan slängde också herr Burenstam Linder omkring sig med någonting om hamstring och sänkning av priserna, men man hamstrar ju inte om priserna sänks. Man hamstrar om priserna skall höjas. Och den tillfälliga förändringen av momsens har ju en höjning i bakgrunden, och det är då som en hamstring kan uppkomma.

Härefter vill jag använda någon tid av de få minuter jag har kvar till att säga till herr Helén, att om mitt anförande gav intryck av Sörgården, så berodde det på att jag talade till herr Helén. Jag ber kammarens övriga ledamöter om ursäkt för att jag förde talet i de tongångarna. Jag gjorde här en analys av situationen, och jag tyckte att det påverkade herr Helén så att han blev synbart irriterad. Det inger nu i så fall förhoppningen att herr Helén ändå lyssnade på vad jag sade.

Herr Hermansson drog sedan hela den vanliga katalogen, och jag kan självfallet inte ta upp allt. Men om jag har någon minut kvar av min tillmätta tid, så vill jag säga några ord om förmögenhetsbeskattningen. Var går gränsen mellan den stora förmögenheten, som skall beskattas, och den mindre förmögenheten som inte skall beskattas? Det är en intressant fråga när det gäller låt oss säga de småländska företagen, som genom idogt arbete har skaffat sig en industri där deras maskiner representerar ett värde av 2, 3 eller 4 miljoner kronor utan att företagen därför känner sig förmögna – och inte heller är det, eftersom deras förmögenhet ligger i detta arbetande kapital. De är besvärade av den nuvarande förmögenhetsskatten och framför allt av arvsskatten. Vårt bekymmer är att där göra en vettig utformning av skatterna, eftersom det är av värde att dessa företagare finns. Om jag lever och får ha hälsan, så skall jag komma till riksdagen med ett förslag härom.

Slutligen vill jag också säga till herr Hermansson att förslaget om att stödja bostadsproduktionen är, som det också uttryckligen har sagts, ett provisorium i avvaktan på att vi skall kunna samla oss till ett bostadspolitiskt beslut i denna kammare någon gång fram på hösten. Men det måste göras något nu för att inte få en dämpning. Och sedan hoppas jag – jag rekommenderar herr Hermansson att hoppas detsamma – att vi skall kunna lösa bostadspolitiken mera i dess permanenta former.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett värdefullt medgivande beträffande valuta-reservens utveckling för 1974 som finansministern gjorde. Att den ökade påfrestning på valuta-reserven som oljekrisen medför kommer att ligga kvar 1975 medger jag också utan vidare. Men vi kan ju icke låta 1975 års problem förlama oss 1974 – det är i första hand åtgärder för 1974 som vi nu diskuterar.

Vi kan inte nu knäcka frågan om socialförsäkringssektorn. Jag vill bara

notera att vi genom beslut i riksdagen från enskilda och företag tar in i stort sett lika mycket mer på den sektorn som budgetunderskottet skulle uppgå till. Dessutom vet vi att marknaden är mycket likvid, så risken för att staten tränger undan andra lånesökande är i denna situation icke så stor.

Vad finansministern nu säger om handeln och KF innebär i klartext att konsumenterna, som äger och styr KF, skulle säga: Det är bättre att KF får öka sina vinster än att vi som konsumenter får lägre priser. Jag hävdar att det är föga sannolikt att konsumenterna, som äger och styr KF, skulle resonera på det sättet.

Skillnaden mellan handeln och bostadssektorn skulle ligga i att de som bygger sitt egna hem eller den som bygger ett hyreshus skulle få en direkt restitution som därför märkbart skulle komma konsumenten till godo. Men vi har sagt att sänkningen skall vara temporär. Man kan därför mycket väl tänka sig att butikerna inte märker om sina varor utan avräknar 5 procent på summan. När finansministern eller jag har handlat och summan blir 90 kronor så avräknar man då alltså 4:50. På det sättet får man en direkt restitution på samma sätt här som inom bostadssektorn. Om det var just där knuten låg, så är den då löst. Om finansministerns resonemang beträffande påverkan på byggnation och sysselsättning är riktigt, måste detta resonemang också vara riktigt i det andra fallet.

Det var en passus i finansministerns anförande som jag inte hann kommentera i min förra replik. Det gällde arbetslösheten. Med anledning av vad finansministern då sade skulle jag vilja fråga: Anser finansministern att vi har en arbetslöshet som är oroande och att det finns tecken som tyder på att den kommer att öka? Eller skall vi inrikta oss på att leva med den här arbetslösheten? Detta är egentligen kärnfrågan i hela den här diskussionen om behovet om stimulans.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern uppmanade mig att inte bekymra mig över att det tar tid innan man inom regeringen kan lösa de motsättningar som finns om konjunkturpolitiken och komma fram till ett förslag. Jag försäkrar herr Sträng att jag inte bekymrar mig om det. Jag har bara gjort iakttagelsen att det av herr Strängs anförande att döma föreligger en ganska utpräglad motvilja från finansministerns sida mot att vidta de olika åtgärder som man nu — kollektivt, antar jag — inom regeringen kommit fram till att man ändå bör vidta.

När det gäller det avtal som slutits på arbetsmarknaden skall man vara glad över att det skett snabbt och fredligt — det har jag redan sagt. Men det finns ytterligare överväganden att göra, och de gäller hur löntagarna kommer att reagera när de så småningom märker att föreningen av skatter och prisstegringar, delvis till följd av löneskattchöjningen — trots borttagandet av folkpensionsavgiften — tillsammans med ökningen av sjukförsäkringsavgiften, leder till att de icke får någon reell förbättring. Det vore intressant att veta vad landets finansminister har för uppfattning i den frågan.

Herr talman! Jag vill sedan framföra några synpunkter på de system

av åtgärder som presenterats från olika håll. När det till att börja med gäller de energibesparande investeringarna kan sägas att de är så självklara, att till och med den socialdemokratiska regeringen redan i januari borde ha kunnat föreslå sådana. De 250 miljoner som man tänkt sig som stimulans förefaller mig vara ett ganska litet belopp. När det sedan gäller förslag om barnbidrag och tillfälliga höjningar av folkpensionen kan sägas att dessa väckts från oppositionshåll. Det finns mycket som talar för dem.

I fråga om bostadsmoms och matsubventioner skulle jag rent allmänt vilja säga, att man under en följd av år prövat selektiva punktinsatser, men detta har inte skett med någon framgång. Det är mot denna bakgrund som vi nu kräver generella åtgärder.

Jag förstod icke herr Strängs invändning då han säger att det blir en väldig hamstring genom att priserna vid en momssänkning blir lägre; å andra sidan skulle det över huvud taget inte bli något prisgenomslag. Det var här omöjligt att förstå herr Strängs kommentar.

Det talades om tidpunkten för de olika åtgärdernas insättande. Finansministern var emot en tidsbegränsning. Ja, men era egna förslag är ju också av den arten att det kan vara svårt att ta tillbaka dem. Herr Strängs argumentering måste innebära att man aldrig skulle kunna genomföra en momssänkning av stimulerande karaktär.

Slutligen skulle jag vilja säga att det är möjligt att tänka sig en permanentning av skattesänkningen genom sparsamhet i fråga om offentliga utgiftsökningar.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Sträng, jag blev inte purken av debatten som herr Sträng själv tycks bli, men jag tror att jag vet en som blivit purken i kväll, om han hört herr Sträng, och det är fackföreningsordföranden på Sunds verkstäder i Sundsvall, han som häromkvällen i TV sade när han skulle kommentera avtalet: Vi får nu sätta vår lit till att herr Sträng sänker momsen, så att vi har råd att köpa vad vi behöver. Han måste nog vara purken vid det här laget.

Det herr Sträng sedan säger om hur det skulle gå till i handeln, ifall man sänker momsen i avsikt att få en prissänkning, visar att herr Sträng inte tror vare sig på den enskilda handeln eller på KF. Detta gäller alldeles oavsett om man kan praktisera ett enkelt avdrag vid kassan på 5 procent eller om man skall tillämpa andra modeller. Nog är det väl rätt fantastiskt med denna misstro. Om samhället bestämmer sig för att den vägen sänka priserna, räknar man inte med ett lojalt stöd från dessa organisationer. Hur är det de unga SSU:arna säger: Nu är det du och KF som är samman för en idé. Men den idé som herr Sträng vill tillvita KF är alltså att sabotera ett samhällsbeslut. Jag tror inte att KF skulle handla på det sättet.

Det här är ingenting att bli irriterad över, men det är lite dystert att herr Sträng inte fattar att situationen nu förutsätter rörlighet i ekonomin, beredskap inför kommande lägen då man kan behöva möta ett överskott av efterfrågan med en moms, som då ligger på en rimlig nivå och inte med en moms som redan ligger på en mycket hög nivå. Det är synd att inte herr Sträng också vill erkänna att det här fordrar lite rörlighet i sinnet.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan förstå att regeringen tycker att den nya debattordningen är besvärande, där dess repliker är begränsade till 10 minuter och där statsråden skall svara på fyra föregående talareshänläggningar, dock icke 40 minuter utan sammanlagt 24. Men jag vill ge herr Sträng den komplimangen att hans 10-minutersreplik nyss var väl så fullmatad som de repliker på 45 minuter som han förut brukade avge i liknande sammanhang.

Jag skall fullfölja mitt tidigare resonemang om tillfällighetskaraktären hos regeringens förslag. Jag kan upprepa vad vi har sagt tidigare i dag, att regeringens förslag är bättre än de borgerliga partiernas, eftersom de förra är inriktade på speciella grupper och särskilda områden -- livsmedel och bostäder. Men bristen i regeringens förslag är just att de enbart är tillfälliga. Barnfamiljerna och folkpensionärerna får ett engångsbidrag, och en viss del av bostadskostnadernas stegring hålls nere under en begränsad tid. Men hur blir det nästa år, när det inte lämnas några engångsbidrag? Då befinner sig barnfamiljerna och pensionärerna i samma läge som före det tillfälliga bidraget. Nu säger herr Sträng att det inte går att indexreglera barnbidragen. Men är det verkligen lättare att ha indexreglerade försvarskostnader än indexreglerade barnbidrag och är de förra mer berättigade ur social synpunkt?

När det gäller bostadspolitiken medger herr Sträng att det regeringen nu vill göra är en engångsföreteelse. Men han hoppas och han uppmanar också mig att hoppas på en god och socialt inriktad bostadspolitik som löser problemen. Jag har så länge hyst förhoppningen att regeringen skall föra en sådan bostadspolitik att jag nästan har gett upp hoppet. Men eftersom herr Sträng särskilt uppmanar mig skall jag bibehålla det hoppet en eller två månader ytterligare. Har inte regeringen till dess kommit med goda förslag, då ger jag definitivt upp förhoppningen om att den sittande regeringen skall kunna uträtta någonting på det området.

Hur blir det nu när dessa engångsbidrag tar slut? Då befinner sig alltså dessa stora grupper i samma läge som tidigare och priserna har stigit med 10–12 procent. Därför menar vi att man måste åstadkomma en permanent lösning vad beträffar barnfamiljernas och folkpensionärernas standard -- enligt de metoder som vi har föreslagit. Den nuvarande politiken av dagslände-karaktär som både regeringen och de borgerliga partierna föreslår innebär bara att man söker tillfälliga lösningar på symptomen av sjukdomen, men själva sjukdomshärden vill man inte angripa.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag lade märke till att herr Fäldin började sitt anförande med att säga, att nu gör finansministern det medgivandet att vi år 1974 har en hygglig bytesbalans och en bra valutareserv. Jag tror att herr Fäldin är ensam i denna kammare om den uppfattningen. I mitt timslånga anförande argumenterade jag för regeringens stimulanspaket från den utgångspunkten att vi har samlat i ladorna och har en bra bytesbalans och valutareserv men att det kan bli besvärligare i fortsättningen. Frågan gäller, sade jag, i vilken takt man skall konsumera den reserven.

En sak skall vi räkna med. Även om vi just nu lever på den högkonjunktur för svensk exportindustri som jag dokumenterade med utdrag ur en del affärstidningar, så gör man ute i Europa på samma sätt som vi, dvs. försöker minska importen och öka exporten. Därför kommer vi självfallet att ställas inför en hårdare marknad i slutet av detta år eller i början av år 1975. Då akutiseras frågan om dessa reserver på ett helt annat sätt än i dag.

Herr Fälldin överraskade mig med att säga, att i dag är ju marknaden likvid, så finansministern behöver inte kasta sina ögon på AP-fonderna. Jo, det är just vad han behöver göra. Han fick kasta sina ögon på AP-fonderna när underbalanseringen låg på 6–7 miljarder kronor. Ett par tre miljarder kronor fick tas ur dessa. Stiger underbalanseringen till det dubbla måste man ta ännu mer ur AP-fonderna. Det går helt enkelt inte att finansiera statens utgifter i det korta banksystemet om man inte vill ladda upp en likviditet som är helt omöjlig att bemästra när den andra ekonomiska situationen inträder. Detta tillhör det mest elementära i de här penningpolitiska frågeställningarna, och jag utgår från att herr Fälldin vid mognare eftertanke erinrar sig att han även har kommit underfund med detta.

Sedan överraskar herr Fälldin mig om han tror att det i praktiken skulle gå att genomföra ett slags system där varje enskild konsument skulle kunna få någon sorts restitution av matmomsen. Jag tror inte det. Det går att göra på det sättet att vi har momsen kvar på livsmedel och subventionerar baslivsmedlen direkt ur statskassan. Vi har momsen kvar på bostadsbyggandet, men vi har inte så förskräckligt många byggherrar att det behöver bli omöjligt att ge dem en motsvarande restitution när de presenterar sina fakturor på vad momsen har inneburit i kostnadsbelastning för dem. Men det går inte att ge en restitution när herr Fälldin och jag går ut och handlar i affärer. Det är jag helt övertygad om.

Sedan föll herr Fälldin in i någonting av valpolitisk debatt; och det är bra att han startar i tid om vi skulle behöva föra den. Anser finansministern att vi har en arbetslöshet som vi skall behålla eller inte, frågade han. Jag gjorde ett försök att analysera en nationalekonomisk frågeställning i avseende på kapacitetstaket. Jag har nämligen under de senaste veckorna fört intensiva debatter med vetenskapen på detta område, och jag har överallt mötts av argumentet om det outnyttjade kapacitetsutrymmet därför att vi har så och så många arbetslösa. Då har jag velat säga: Det är dess värre inte på det sättet att den lediga platsen stämmer med den arbetslösa som söker arbete. Det finns hundratals husmödrar uppe i skogsbygderna i norra Sverige som vill ha jobb, men de är bundna av mannens arbetsplats och kan inte omedelbart placeras där det skulle finnas lediga arbeten. Det är en enkel reflexion som jag gör för att åtminstone få de litet mer teoretiskt betonade herrarna att inse att det är ett mer invecklat begrepp om man analyserar kapacitetsutrymmet.

Då mobiliserar herr Fälldin sina politiska talanger och frågar: Menar herr Sträng att vi skall ha en arbetslöshet för jämnan? Det är en annan diskussion! Herr Fälldin vet lika väl som jag var det parti som jag representerar står i sysselsättningsfrågor och i vårt sätt att betrakta arbetslöshet.

Herr Burenstam Linder kommer tillbaka till våra bekymmer i regeringen. Vi har inte haft några bekymmer i regeringen! Genom att säga det lyfter jag den tunga bördan från herr Burenstam Linders tryckta bröst.

Sedan vill jag säga att förhandlarna säkerligen visste vad avtalet innebar när de skrev under, och de är inte dummare än att de vet de skattepolitiska och prispolitiska konsekvenserna. Att man skrev under och gjorde upp så snabbt berodde på att man hade motsvarigheten till en löneökning på 8–10 procent i den skattelindring som socialdemokratin tillsammans med de fackliga organisationerna initierade under fjolåret och fick även oppositionen att acceptera efter vissa krumbukter. I det ser jag en stor del av förklaringen till att man lyckades så hyfsat som man gjorde i årets avtalsrörelse.

Sedan finns det givetvis en och annan facklig representant ute i landet som säger, när man går på honom och frågar om han inte skulle vilja bli av med momsens: Det vore väl bra om jag blev av med momsens. Men att hissa upp honom som något slags representant för en allmän opinion, som kritiserar avtalsuppgörelsen, tror jag är att ta till alldeles för stora åthävor.

Tror inte herr Sträng på vare sig den privata handeln eller KF i deras ambitioner att verkligen effektuera en prissänkning, frågades det. Jag skall ärligen säga att jag vet att handelsarbetare, livsmedelsarbetare och transportarbetare nu behöver högre löner och skall ha högre löner enligt det avtal som har träffats. Det finns inget annat att betala detta med än de marginaler som handeln har. Jag är inte säker på att handeln klarar de lönehöjningarna med sina marginaler utan gör anspråk på att höja priserna. Det är ett legitimt skäl att man gör en justering av priserna. Om detta sker samtidigt som man talar om att vi tillfälligt skall sänka momsens och ger intryck av att det här skall bli en prissänkning, ja, då far man med falsk förkunnelse och ställer till stor besvikelse bland konsumenter och allmänhet. Det ligger ett lönehöjningsargument i det här problemet som man inte får glömma bort – en lönehöjning som är ett faktum.

Allra sist vill jag säga till herr Hermansson att jag tror hans anspråk sjunker i avseende på min replikföring. Jag vet inte om jag skall ta det som en komplimang för dagen eller som en kritik för det gångna att han ansåg att jag nu hann säga ungefär lika mycket på tio minuter som jag förut sagt under en tre, fyra gånger längre tid. Han får bedöma det som han önskar, men jag tycker nog rent personligen att jag känner större tillfredsställelse, om jag får längre tid på mig att klara ut problemen än om jag bara hastigt måste rafsas över dem. Tyvärr var det emellertid så, att herr Hermansson av tidsnöd bara fick svar på ungefär en tredjedel av de frågor som herr Hermansson hade ställt.

När han sedan undrar, om det är lättare att ha ett indexreglerat försvar än att ha indexreglerade barnbidrag är förklaringen helt enkelt den, att vi när det gäller försvarskostnaderna har en uppgörelse, som denna kammare har antagit, för en period på fyra eller fem år och att försvarskostnaderna skall ligga horisontellt. I den uppgörelsen ingår att vi skall kompensera för materialprishöjningar och för lönehöjningar. Det

finns ett speciellt index för detta.

När det gäller barnbidragen har vi bedömt frågan från fall till fall, och när det har varit erforderligt med en justering av barnbidragen har vi föreslagit en justering av barnbidragen. Jag tar upp den frågan från de principiella synpunkterna att ju fler områden man indexreglerar, desto mer avstår man sig den politiska rörlighet och frihet som ändå är ett värde när det gäller att hantera en politisk situation som växlar från dag till annan.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Får jag till en början uttala min tillfredsställelse över att några traditioner redan har hunnit utbildas i den här kammaren. Till dem hör -- om jag får i all blygsamhet notera detta -- att i remissdebatterna tiden för mig att nå talarstolen inträffar vid det tillfälle då jag bokstavligen kan göra observationen, att klockan är fem minuter i tolv. Det är många människor, herr talman, som vid denna tid verkar benägna att anse detsamma i bildlig bemärkelse.

Det är ju så att människor överallt och i alla generationer har sökt skaffa sig trygghet i osäkra tider. Medlen är många och varierande. De är karakteriserade av större eller mindre grad av individuell egoism enligt mottot: "Var och en är sig själv närmast" eller större eller mindre grad av gemenskapskänsla och ansvar för andra enligt mottot: "En för alla och alla för en." Detta ser vi många exempel på i dessa dagar, från såväl enskilda människors och företags som staters sida.

En metod att söka trygghet är att med falsk optimism och glättade ytligheter försöka trola bort osäkerheten i nuet och inför framtiden. Detta finns det också åtskilliga exempel på. Lärda män träder fram, dekreterar auktoritativt att det inte finns något skäl för oro och söker framkalla spe och löje över dem som tänker annorlunda. En av dem -- den kanske mest offentligt agerande av våra mer kända ekonomer -- vände sig i en artikel i Dagens Nyheter för några veckor sedan, med utgångspunkt i världens energikris, mot vad han kallade "några av våra mest uppburna katastrofteoretiker", som enligt honom hade firat julhelgen 1973 som "domedagsprofeternas julafton". En annan, ofta förekommande i den ekonomiska debatten, talade i en hörnartikel i samma tidning om katastrof-frossarna. Dessa två herrars argumentering för uppfattningen att allt kommer att ordna sig, inga oöverstigliga hinder finns mot en fortsatt ökning av energiförbrukningen och en fortsatt ökning av den materiella tillväxten i de rika länderna, att vi när väl den värsta yverboreheten hos oljeproducenterna har lagt sig kan fortsätta som hittills, att prisbildningen klarar de flesta försörjningsproblemen -- den argumenteringen framstår för mig inte endast som kortsynt utan också som vittnande om en farlig oförmåga att se världens framtida varuförsörjning i ett totalt perspektiv.

Jag ämnar inte, herr talman, söka framställa mig som ekonomiskt mer sakkunnig än de båda herrar som jag här har tagit som symboler för falsk optimism och ytlig glättighet. Men följer man den internationella ekonomiska debatten, undgår man inte att observera att ännu större andar än dessa båda är mycket allvarligt oroad över världens försörj-

ningssituation i allmänhet och energin i synnerhet, både i det kortare tidsperspektivet fram till 1985 och därefter. Man bör också observera att de var det långt före den akuta energikris som vi drabbats av i dag och att de var det inte minst av ett skäl som de svenska "optimistprofeterna" inte ens nämner: nödvändigheten att rätta till det groteska missförhållandet mellan den rika och den fattiga världens energiförsörjning.

En annan metod är att söka en enda syndabock för den rika världens nuvarande predikament. Felet är enligt denna metod inte vår i accelererande takt ökande efterfrågan, inte heller åtstrammingsåtgärderna i producentländerna. I själva verket är oljekrisen en bluff, säger man. Vad vi har är en internationell penningkris, skapad av oljebolagen med Mellanösternkrisen och oljebojkotten som fasad i syfte att säkra investeringskapital för framtida behov. Tag upp kampen direkt med de stora oljebolagen, de sju systrarna, och allting ordnar sig, är argumenteringen.

Jag har, herr talman, sannerligen ingenting till övers för de multinationella oljebolagen. Varje åtgärd för att bryta internationell maktkoncentration och, framför allt i det aktuella läget, skarpbelysa den roll som oljebolagen kan ha spelat och spelar bör vidtas. Men man gör det enligt min mening återigen litet för enkelt för sig, man leker i själva verket på populismens bakgård, om man – som en internationellt känd fackföreningsledare och åtskilliga andra – framställer oss s. k. vanliga människor i rikemansvärlden som så enkla och lättlurade att vi har låtit oss manipuleras av oljebolagen till en allt högre, allt snabbare ökande grad av oljeberoende för att tillfredsställa vårt omätliga energibehov. Låt oss rejält se det faktum klart i ögonen att vi till stor del har oss själva att skylla för de försörjningsbekymmer som vi nu upplever.

Det finns ett viktigt skäl till detta. Om vi blandar bort korten i falsk optimism om att allt därmed löser sig eller om vi efter numera känt mönster söker konspiratoriska monster bakom varje problem, varje kris, då missar vi ett uppenbart tillfälle till konstruktivt och radikalt nytänkande för att råda bot på den verkliga energikris som åtskilliga såg komma långt före Jom kippur-kriget i höstas, som är resultatet av en förening av kortsynt planlöshet, i vissa fall rent slöseri, profitbegär och ekonomiskt maktutövande i och av den rika världen. Detta har resulterat i ett tillstånd av grotesk social orättvisa gentemot den fattiga icke oljeproducerande världen.

Detta tillstånd måste upphöra. De nuvarande akuta försörjningssvårigheterna måste tas som en symbol för de långsiktiga riskerna i ett livsmönster, enligt vilket pengar och ekonomisk makt blir skäl *nog* för att grabba åt sig vad man anser sig behöva på så fördelaktiga villkor som möjligt. En enkel och mycket nära till hands liggande lärdom att dra av iakttagelserna och erfarenheterna de senaste månaderna kan formuleras så här: Ju rikare ett land blir, ju högre konsumtionsstandard dess medborgare genomsnittligt kan tillåta sig, desto mer beroende av omvärlden och desto sårbarare blir det landet. Vi måste dra sådana lärdomar, vi måste vägra alla illusionistiska lösningsformler och granska verkligheten så nyktert, realistiskt och långsiktigt som det är oss möjligt. Att detta måste ske mot en bakgrund av en global rättvisesyn som tar in

de icke oljeproducerande u-ländernas allvarliga problem är självklart.

Med en sådan rekommendation tar jag, herr talman, gladeligen risken att kallas domedagsprofet av de lättsinnesoptimister som jag refererat till. Vi behöver en utvecklingsoptimism, därom är jag fullt övertygad, men den skall vila på den fasta grunden av realism, internationell gemenskap och solidaritet.

Herr talman! Knappast någon ifrågasätter väl det riktiga i uppfattningen att på kort sikt, men bortom det omedelbart akuta stadiet, är energikrisen inte en fråga om knapphet utan om pris. Den blir därmed en internationell ekonomisk kris. Även om vi skulle komma att notera tillfälligt något vikande producentpriser här och var, kan man betrakta det som symboliskt för den hos oljeproducenterna dominerande viljan att vidmakthålla varje uppnådd prisnivå, att de – i varje fall hittills – har vägrat den sexprocentiga prisreduktion som är motiverad av den senaste förstärkningen av oljemarknadens valuta, nämligen USA-dollar. Därmed, och med den betydande omsvängning av penningströmmarna på världsmarknaden som blir resultatet av prISRörelserna sedan sista kvartalet 1973, är det bäddat för fortsatt inflation, försvagade valutabalanser och förvärrade världsmonetära problem. Västeuropas oljeräkningar beräknas stiga från 11 miljarder dollar 1972 till 50 miljarder dollar 1974, Japans från 4,5 miljarder dollar 1972 till mellan 15 och 16 miljarder 1974. Och dessa beräkningar förutsätter -- märk väl -- att oljekonsumtionen 1974 ligger på samma nivå som 1972, med vad detta innebär för den ekonomiska tillväxten.

Myntets andra sida är naturligtvis den motsvarande tillväxten av oljestaternas penningreserver. Enligt senaste beräkningar ökar deras oljeinkomster totalt från 22,7 miljarder dollar 1973 till 85 miljarder 1974 och 171 miljarder dollar 1980 enligt ett medelalternativ för prisutvecklingen. Det spekuleras naturligtvis världen över flitigt om vart denna väldiga penningmängd, som i fråga om de små oljeschejkdömena och t. o. m. Saudi-Arabien vida överstiger vad de egna länderna kan absorbera, kommer att ta vägen. Olycksbådande uppgifter cirkulerar om betydande inköp av högkvalitativa vapen, med allt vad detta betyder av ökad politisk spänning, inte endast i den omedelbara omgivningen i regionen. Men att resultatet av denna omkantring av penningströmmarna på världsmarknaden under alla förhållanden blir fortsatt ökande inflation i den rika världen allteftersom energipriserna slår igenom i hela det ekonomiska systemet, urgröpta och i vissa fall helt bortblåsta valutareserver, skärpta påfrestningar på det världsmonetära systemet, är uppenbart.

Den nya instabiliteten i det internationella systemet kan utlösa olika slag av åtgärder, präglade av skiftande grader av gemenskap och solidaritet, respektive ensamvargsjagande. En naturlig önskan hos individuella oljekonsumentländer att skaffa sig högsta möjliga handlingsfrihet och högsta möjliga försörjningsgrad skulle emellertid kunna få allvarliga konsekvenser i det något längre perspektivet. Vi befinner oss ju, helt oavsett oljekrisen, i ett läge av viktiga förhandlingar inför viktiga avgöranden för världsekonomin, de multilaterala handelsförhandlingarna inom GATT:s ram, överläggningarna i Internationella valutafondens 20-mannakommitté, för att nämna två välkända exempel. Om det skira

och sköra nät av internationell solidaritet som börjat vävas skulle brista inför ensamvargarnas anstormning mot oljekällorna, är jag rädd för att det blir svårt att knyta ihop det igen. Samtidigt som enskilda konsumentländer försöker sörja för dagens behov, blir det på sikt helt nödvändigt att finna gemensamma lösningar inom en internationell ram, baserade på det ofrånkomliga faktum, som en ledare i Svenska Dagbladet för en tid sedan kallade: en enda ekonomi. Därför välkomnar jag självfallet det nyligen tagna franska initiativet att föreslå en världsenergikonferens i FN:s regi, ett förslag som nu skall bearbetas vidare inom FN:s ekonomiska och sociala råd.

Ett huvudskäl, herr talman, för behovet av gemensamma lösningar av energikrisen är att den, som de flesta kriser, hårdast drabbar de redan svaga, i detta fall de icke oljeproducerande u-länderna. Därför måste arbetet på sådana gemensamma lösningar som jag nyss talade om icke för en minut tillåtas släppa uppmärksamheten på dessa u-länders berättigade intressen.

Här önskar jag inom parentes avge min sedvanliga försäkran att icke i denna allmänpolitiska debatt göra ett inlägg som i en biståndsdebatt. Snarare vill jag ägna några minuter åt detta speciella problem därför att vi i *all* debatt om vår, dvs. världens, gemensamma ekonomiska framtid, måste vänja oss vid att beakta u-ländernas situation och handla därefter.

Hurudan är då denna situation under energikrisen? Enligt Världsbankens bedömning, grundad på senast kända prisstegringar, växer u-ländernas totala importkostnader för olja från 5,2 miljarder dollar år 1973 till 14,9 miljarder dollar år 1974 och vidare till 37,2 miljarder dollar år 1980 enligt ett medelprisalternativ. Ökningen av deras kostnader från år 1973 till år 1974 uppgår till 9,7 miljarder dollar, en siffra som kan jämföras med det totala flödet av biståndsmedel och nettokapitalöverföringar från rika till fattiga länder under år 1973 på 8–8,5 miljarder.

Indien är ett av de hårdast drabbade länderna med en total valutarenserv, som såvitt man vet är mindre än dess kostnadsökning för en *oförändrad* oljeimport under år 1974. Hur skall man i en sådan situation kunna trygga sitt övriga behov av importvaror, för vilka de stegrade energikostnaderna steg för steg slår igenom i form av prisstegringar? Jag behöver bara nämna de energikrävande konstgödningsmedlen som en tidigare talare omnämnt, av vilka Indien räknar med en nedskärning med närmare en tredjedel detta år jämfört med 1973, för att hela problematiken för det indiska jordbruket, dvs. i mänskliga termer tiotals och åter tiotals miljoner svältande eller halvsvältande människors fortsatta existens, skall stiga fram för oss.

Herr talman! Jag har tagit Indien som exempel på ett av energikrisen hårt drabbat u-land. Men problemet är grymt generellt. Världen skakades under förra året av nyheterna om torkans och den efterföljande svältens offer i stora delar av Afrika och Asien. Vad skall hända med människorna i dessa och övriga fattiga delar av världen i oljeprisstegringens spår? Vi kan inte tillåtas glömma dem, vi kan inte frånsäga oss vår del av ansvaret för de verkligt fattiga, de av krisen hårdast drabbade. Inför FN:s livsmedelskonferens, som i november i år följer på världsbefolkningskonferensen i augusti, finns det skäl att bl. a. klarlägga effekten av den

Onsdagen den
30 januari 1974

Allmänpolitisk
debatt

flerdubbelt dyrare energin på ansträngningarna att genom ett moderniserat jordbruk, den s. k. gröna revolutionen, kämpa mot världssvälten. Vi har redan skrämmande uppgifter om hur nöden växer och sprider sig, detta inte enbart på grund av att oljeexportländerna tar ut så höga priser som marknaden kan tåla, men till avsevärd del på grund av de indirekta verkningarna därav, framför allt som jag sade i fråga om konstgödningsmedel. Åtgärderna på energiområdet, syftande till att i fråga om både knapphetsläge och prisstegringar drabba de rika industriländerna, slår i längden hårdast på de redan svaga och fattiga.

Ett drygt ansvar ligger nu på oljeexportländerna att vidta effektiva motverkande åtgärder. Men ansvaret vilar också på oss privilegierade i de rika länderna. Ett triangelsamtal måste komma till stånd, kännetecknat av ett konstruktivt nytänkande i fråga om den rika världens *alla* relationer, på alla plan och inom alla samhällssektorer, självfallet med de allt mäktigare OPEC-staterna och med världens verkligt fattiga först och främst. Det är min förhoppning att FN:s extra generalförsamling som har beslutats att äga rum i september 1975 och som helt kommer att ägnas världens ekonomiska och sociala utveckling skall bli ett efterlängt forum för debatt, beslut och åtgärder grundade på ett sådant konstruktivt nytänkande.

Detta leder mig, herr talman, till den sista tanke jag önskar ta upp i detta inlägg. Den långsiktiga energikris vi kan se i antågande kräver en global energipolitik. Läget i dag och dess principiella och långsiktiga innebörd inbjuder till försök att fånga in och definiera något som jag vill kalla den nya internationalismen. Den innebär enligt min mening att för det mänskliga överlevandet i den totala beroendets värld som vi nu lever i krävs att funktion efter funktion av den mänskliga samvaron på denna jord måste fullgöras i internationella former. Den rena mänskliga självbevarelsesdriften i en tid av förutsedd ökande knapphet på en rad strategiska råvaror utöver energiråvaror leder oss klart i den riktningen.

Måtte vi inte fortsätta med att, som en kolumnist i New York Times uttryckte det för en tid sedan, placera oss i vilstolar på oceanångaren *Titanics* promenaddäck. Måtte vi inte glömma det vi sade oss för några månader sedan: Världen kommer aldrig att bli densamma igen. Måtte vi i detta lilla land, som är så privilegierat, med stöd av en allmänt engagerande bred offentlig debatt, kunna bidra till att stärka de tendenser till en mer positiv internationell utveckling som dock är skönjbara. Den breda medborgardebatt om energiförsörjningen som just förbereds är välkommen. Min förhoppning är att den kommer att vidgas till en allmän debatt om våra nya levnadsvillkor i ett nytt världssamhälle.

Miljöfrågor, befolkningsproblem, livsmedelsförsörjning och energi är exempel på globala problem som nu tas upp inom det internationella samfundets ram och av vilkas lösning också vi är helt beroende. Jag är övertygad om att behovet av en långsiktig global råvaruförsörjningsplan snart blir uppenbart.

Herr talman! Inget mänskligt problem är omöjligt att lösa om tillräckligt många människor samlar sina krafter och mobiliserar sin goda vilja för att lösa det, människor med framtidssyn och framtidstro. Energiförbrukningen har i debatten här i dag kallats en väckarklocka. Vågar jag

till slut inbjuda de närvarande i kammaren att med mig lyssna till Elin Wägners ord i boken Väckarklocka, skriven för 33 år sedan:

”Vi behöver en vision av en värld med mening i för att önskekraften skall leva upp igen. Den visionen skapas då människa efter människa genomlyses av övertygelsen att det nuvarande sakernas tillstånd är en förvillelse som inte ingår i världsordningen som en nödvändighet.”

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Vi har här under hela dagen debatterat bl. a. energikrisen och dess verkningar för det svenska samhället och därmed för den enskilda individen. Jag tror inte att man nu kan tillföra den debatten något nytt stoff. Alla de aspekter som för närvarande kan läggas på denna fråga har tidigare framförts i denna debatt, och den kommer att fortsätta under morgondagen.

Vi upplever för närvarande de omedelbara verkningarna av oljekrisen i form av en mindre tilldelning av såväl eldningsolja för hushållen som olja för näringslivets behov. Men även om vi på sikt vägar nära förhoppningen om att tillförseln på olja skall normaliseras, kvarstår ändå de ekonomiska negativa verkningarna som en följd av det högre pris vi nu får betala för energin.

Till en del kan prisökningarna på olja och andra varor som vi behöver för vår livsföring balanseras genom åtgärder från statens sida. Som jag bedömer det har regeringens deklaration i dag om stimulansåtgärder för 2 800 miljoner kronor just denna effekt. Stimulanspaketet innehåller både selektiva och generella åtgärder – selektiva för barnfamiljer och pensionärer, som enligt förslaget får 200 kronor respektive 243 kronor i särskilt påslag per år, och generella i den bemärkelsen att 1 000 miljoner till livsmedelssubvention kommer alla till del. Det har ungefär samma verkan som ett borttagande av moms på livsmedel.

Med hänsyn till de uttalanden som gjorts i debatten i dag från samtliga partier om angelägenheten av att vidta stimulansåtgärder och att lindra verkningarna av prisökningarna borde det också finnas möjlighet till en bred uppslutning kring de av regeringen föreslagna åtgärderna.

Knappheten på oljeprodukter för den industri som använder sådana som råvara i sin produktion kan förorsaka driftstörningar med permitteringshot som följd för de anställda. Jag hälsar därför med tillfredsställelse regeringens förslag om ett utbildningsbidrag på 10 kronor per timme åt de företag som på grund av oljebrist eller brist på råvara av oljeprodukter väljer förkortad arbetstid för de anställda och använder den överskjutande tiden till utbildning av dem. Jag tror att såväl de anställda och företagen som samhället är betjänta av denna lösning, om vi skulle råka i en sådan situation att driftsinskränkningar skulle behöva tillgripas.

I statsverkspropositionen aviserar utbildningsministern att han under våren ämnar lägga fram en proposition med förslag om försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning.

Enligt U 68:s förslag bör den blivande yrkestekniska högskoleutbild-

Onsdagen den
30 januari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

ningen i möjligaste mån förläggas till orter som ej av hävd är högskolecentra. Bland de orter som utredningen sedan föreslagit som tänkbara för en försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning finns inte en enda i sydöstra Sverige. Utredningen har föreslagit att Jönköping bör vara den sydligaste orten med sådan utbildning.

Från Blekinge och från Karlskrona kommun har vi vid flera tillfällen påpekat nödvändigheten av förläggandet dit av en utbildning av den karaktär det här är fråga om. Motiveringen för en yrkesteknisk högskoleutbildning i Blekinge med lokalisering till Karlskrona är stark och bärande.

Blekinge har tidigare varit ett utflyttningslän. Men från år 1960 har länet ett ökande befolkningsunderlag som en följd av de satsningar som gjorts inom näringslivet i länet och genom de betydande lokaliseringar som staten medverkat till.

Den rikt differentierade verkstadsindustri som numera är etablerad inom Blekinge – Uddcomb AB, L M Ericsson, Volvo, Karlskronavarvet och Sölvesborgs varv för att nu nämna bara några exempel – har goda möjligheter till varierande praktikplatser. I hela länet finns tillgång till kvalificerade lärarkrafter inom såväl gymnasieskolan som industrin. Verkstadsindustrin i länet svarar för inte mindre än 38 procent av sysselsättningen, medan motsvarande andel för riket i dess helhet är 30 procent.

Herr talman! Jag tycker att detta talar för att Blekinge är väl lämpat för en förläggning av en yrkesteknisk högskoleutbildning, och jag hoppas att utbildningsministern när propositionen skall utarbetas beaktar dels behovet av denna utbildning i Blekinge, dels de gynnsamma förutsättningarna för denna utbildnings bedrivande i Blekinge.

Herr talman! Jag vill så säga några ord i anslutning till bilaga 8 till statsverkspropositionen, kommunikationsdepartementet, och då begränsa mig till vissa vägfrågor. Vi har ju i vårt land en mycket hög vägstandard som kostar mycket pengar i både nybyggnad och underhåll. Våra vägar har också en mycket hög trafikintensitet, som enligt vägverkets beräkningar kommer att öka kraftigt under de närmaste åren. Enligt beräkningarna skall bilparken öka från 2,6 miljoner fordon år 1972 till 3,8 miljoner år 1985, vilket talar sitt tydliga språk om vilka påfrestningar vårt vägnät kommer att utsättas för. Den genomsnittliga årliga trafikökningen beräknas perioden 1964–1970 ha uppgått till ca 7 procent på riksvägar. Här ingår då de vägar som är klassade som Europavägar. Trafikökningen för genomgående länsvägar var 6 procent och för övriga länsvägar 4 procent.

På den del av riksvägarna som utgör Europavägar ligger trafiktillväxten betydligt över riksgenomsnittet, med hårdare förslitning och därmed också dyrare underhåll som följd. De Europavägar vi har kommer alltså att få en ytterligare ökad belastning. Med all sannolikhet kommer denna utveckling att bestå även för den innevarande beräkningsperioden, som omfattar tiden fram till 1985.

En möjlighet att utan kostnader lätta på trafiktrycket på våra nuvarande Europavägar vore att ge någon eller några av våra riksvägar status av Europaväg. Jag tror nämligen att de som planerar långfärder

med bil i stor utsträckning företrar vägar som är betecknade som E-vägar.

Jag vet att våra turistbyråer ständigt får förfrågningar från turister och resenärer inom vårt land om det bästa vägvalet. Jag vet också att turistbyråer i Danmark, Tyskland, Belgien, Holland m. fl. länder får motsvarande förfrågningar från människor som planerar en bilsemester i vårt land och även från andra trafikanter som kommer hit. Dessa trafikanter kommer i de flesta fall in till landet via Malmö och åker sedan vidare upp genom vårt land, företrädesvis på E-vägarna till Göteborg eller över Jönköping till Stockholm.

Från Malmö över Kristianstad genom Blekinge och Kalmar län upp till Stockholm går riksväg 15, en väg med numera mycket hög standard, fullt i klass med våra Europavägar. Jag är absolut övertygad om att om denna väg klassades som Europaväg, så skulle t. ex. den inkommande trafiken över Malmö i mycket stor utsträckning använda denna trafikled med påföljd bl. a. att trafiken och slitaget skulle minska på de övriga Europavägarna. Självfallet skulle det också betyda mycket för sydöstra Sverige, inte minst från turistsynpunkt, om riksväg 15 blev Europaväg.

Man vinner alltså två ting: dels en ökad säkerhet genom en spridning av trafiken på ett fullvärdigt, befintligt vägnät, dels en stimulans åt turismen och näringslivet i sydöstra Sverige.

Herr talman! Jag vill sluta med att hemställa till kommunikationsministern och generaldirektören för vägverket att så snart som möjlighet därtill finnes aktualisera frågan om att införliva riksväg 15 med Europavägnätet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 3 Kammaren åtskildes kl. 0.06.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert